ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

№ 112(5294)
Субота,
29 верасня
2001 года

Выходзіць
з 20 снежня
1945 года

Кошт
у розніцу —
80 руб.

Пра што б хацелася сказаць
на II з'ездзе настаўнікаў
Рэспублікі Беларусь

"Алё, шукаю рэпетытара!"

Эканамічная гімназія № 5 — добра вядомая навучальная ўстанова ў сталіцы. Сёлета калектыў адзначыць юбілей гімназіі — дзесяцігоддзе. Штогод амаль усе яе выпускнікі лёгка паступаюць у абраныя імі ВНУ. Прычым, як сведчыць практыка, на ўступных экзаменах яны не толькі пацвярджаюць глыбокімі ведамі свае адзнакі ў атэстатах аб сярэдняй адукацыі, але і нярэдка атрымліваюць і больш высокія балы. Аднак што за гэтай лёгкасцю? Які цяжар на сваіх плячах даводзіцца вытрымліваць нашым дзецям? Навошта гэта і ці заўсёды апраўдана. Пра гэта разважае выкладчык матэматыкі эканамічнай гімназіі № 5 Мінска Мікалай Іванавіч Кіш, заслужаны настаўнік народнай адукацыі, дэлегат II з'езда настаўнікаў.

— Я выкладаю матэматыку ўжо болей трыццаці гадоў. Вопыт — багаты, таму, пэўна, маю права выказацца пра набалелае. Каб не бачыў, як пакутуюць вучні, мабыць маўчаў бы і працаваў сабе ціхенька далей.

Я — пра прававое бязмежжа, а дакладней, анархію некаторых вышэйшых навучальных устаноў, якія навязліва дыктуюць нашым выпускнікам свае, выгадныя для сябе і, часам, карыслівыя ўмовы на ўступных экзаменах. Адсюль і ўзнікае праблема: неадпаведнасць узроўню падрыхтоўкі выпускнікоў агульнаадукацыйных школ узроўню патрабаванняў той ці іншай вышэйшай навучальнай установы. Яны часам завышаны штучна. Гэтая праблема ўзнікла даўно. І сёння, я лічу, наспела вострая неабходнасць на дзяржаўным узроўні прыняць кардынальныя рашэнні, каб выключыць яе з нашай практыкі.

Давайце паразважаем. Калі паспяховага авалодання школьнай праграмай недастаткова для паступлення і навучання ў вышэйшай навучальнай установе, дык атрымліваецца, сёння неабходна ставіць пытанне аб яе змяненні ў бок ускладнення?! Аднак пакуль пра гэта ніхто не гаворыць! Наадварот! У педагагічным друку і на высокіх нарадах толькі і чуеш аб перагружанасці школьных праграм, і, як вынік гэтага, — вучняў. З чым я таксама цалкам не згодны.

Возьмем прадмет, які я выкладаю. Адна справа, калі на матэматыку траціць час вучань, у якога яна — матэматыка! — прадмет яго будучай спецыяльнасці, мабыць, справа ўсяго жыцця. І зусім іншае, калі гэта вымушаны рабіць, скажам, будучы абітурыент факультэта міжнародных адносін або юрыдычнага факультэта. Ці не так?

У перыядычна публікаваных матэрыялах уступных экзаменаў сустракаюцца задачы, рашэнне якіх завязана на мала значных фактах і факціках, якія амаль, ці зусім, не сустракаюцца ў школьнай практыцы, няведанне якіх аніяк не сведчыць пра ўзровень ведаў вучня, тым болей — пра нізкі ўзровень. Вучні іх альбо хутка забываюць, альбо зусім не ведаюць, не хочуць ведаць, бо гэта — не прынцыпова.

Складваецца ўражанне, што мэта такіх задач — не праверыць веды, а адшукаць той прагал, які, па сутнасці, такім не з'яўляецца: торкнуць пальцам у яго, каб сказаць: "Школа дрэнна рыхтуе, звяртайцеся да рэпетытара альбо купляйце літаратуру".

Многія з найбольш цяжкіх, складаных задач, на мой погляд, можна было надрукаваць у літаратуры для аматараў матэматыкі. У крайнім выпадку ўключыць у варыянты конкурснага экзамену на матэматычныя спецыяльнасці для папярэдняй дыягностыкі адоранасці з выстаўленнем дадатковай (запасной) адзнакі.

Наўрад ці можна лічыць апраўданым уключэнне такіх задач ва ўступныя экзамены на факультэты, дзе матэматыку вывучаюць па спрошчаных праграмах.

Сёння ў школе працуюць цудоўныя настаўнікі, захопленыя сваёй справай, якія даюць вучням глыбокія веды. І тым не меней: хіба можна лічыць нармальнай такую з'яву, калі з усіх, хто паступае на некаторыя прэстыжныя сёння факультэты, толькі адзінкі ацэньваюцца на "выдатна" і вельмі многія — на "нездавальняюча", а гэта значыць — на нулявым узроўні?!

Ведаючы, які там конкурс, звычайна на такія факультэты паступаюць лепшыя з лепшых выпускнікоў. І калі веды лепшых вучняў ацэньваюцца так нізка, тады навошта нам такая школа і наш настаўнік? У выніку чаго пра школу і настаўніка фарміруецца негатыўная грамадская думка. Бо падрыхтоўка да ўступнага конкурснага экзамену ў ВНУ пачынаецца з пошуку рэпетытара, і, пажадана, такога, які працуе ў абранай вышэйшай навучальнай установе. Што гэта і як растлумачыць?

У складаным становішчы знаходзіцца і настаўнік, які абмежаваны ў часе, што адводзіцца на яго прадмет, і павінен падпарадкоўвацца патрабаванням ВНУ. Ён, па сутнасці, вымушаны займацца муштроўкай, збядняючы працэс навучання спешкай, губляючы нешта больш значнае для будучага студэнта і спецыяліста.

Недапушчальна, калі чатырохгадзінны конкурсны экзамен у ВНУ па ступені цяжкасці ў многа разоў пераўзыходзіць пяцігадзінны выпускны ў школе. Адна надзея, на мой погляд, — на адзіны выпускны і ўступны экзамен ва ўсіх вышэйшых навучальных установах краіны. Але пры адной умове — дэтальнай прапрацоўцы ўсіх арганізацыйных момантаў у яго правядзенні.

Падрыхтавала Святлана БЕНЬ.

Надрукуем у IV квартале

У красавіку — маі 2001 г. у рэспубліцы прайшло арганізаванае Рэспубліканскім інстытутам кантролю ведаў цэнтралізаванае тэсціраванне выпускнікоў агульнаадукацыйных школ па беларускай і рускай мовах, матэматыцы, фізіцы. Многія з амаль 32000 вучняў, якія прынялі ўдзел у тэсціраванні, заявілі яго вынікі ў якасці адзнак выпускных экзаменаў у школах або ўступных экзаменаў у ВНУ, ССНУ, ПТВ.

З мэтай азнаямлення шырокай грамадскасці з новымі формамі кантролю ведаў, якія праходзяць эксперыментальнае апрабаванне ў Рэспубліцы Беларусь і Расійскай Федэрацыі, у кастрычніку 2001 года "Настаўніцкая газета" плануе апублікаваць у спецыяльным выпуску варыянты тэкставых заданняў, якія прапаноўваліся на цэнтралізаваным тэсціраванні 2001 года ў нашай краіне, а таксама варыянты адзінага Дзяржаўнага экзамена па біялогіі, грамадазнаўстве, рускай мове, фізіцы, матэматыцы, хіміі, які праводзіўся ў Расіі.

Прымаем заяўкі на спецвыпуск ад арганізацый і ўстаноў па адрасе: 220054 г.Мінск, вул.Захарава, 42, рэдакцыя "Настаўніцкай газеты". Кошт аднаго экзэмпляра — 320 рублёў. Для падпісчыкаў "Настаўніцкай газеты" — БЯСПЛАТНА. Апошні тэрмін падачы заявак — 5 кастрычніка. Даведкі па тэлефонах: 2-36-40-63, 2-36-53-22 (таксама факс).

Уладзімір ПЛЕЦЮХОЎ, рэктар Брэсцкага дзяржаўнага універсітэта:

"Менавіта канкурэнцыя стымулюе адукацыю да развіцця"

Споўнілася 6 гадоў, як Брэсцкі педінстытут быў пераўтвораны ва універсітэт. Нядаўна прайшла яго атэстацыя на пацвярджэнне статуса ВНУ універсітэцкага тыпу. Па большасці напрамкаў работы Брэсцкі дзяржаўны універсітэт імя А.С.Пушкіна атрымаў самую высокую ацэнку.

Сёння мы друкуем інтэрв'ю з яго рэктарам, доктарам фізіка-матэматычных навук У.А.Плецюховым.

— Скажыце, Уладзімір Анесціевіч, што змянілася ў ВНУ за апошнія гады, калі Брэсцкі педагагічны інстытут быў пераўтвораны ў класічны універсітэт?

— Ну, па-першае, былі ўведзены новыя спецыяльнасці. Калі раней вялася падрыхтоўка толькі па педагагічных спецыяльнасцях, дык цяпер, як і мае быць ва універсітэце, ёсць і навуковыя, і гуманітарныя. Мы ўжо не прымаем вялікія плыні, бо цяпер у нас многа спецыялізацый.

Штогод ва універсітэце адкрываюцца новыя кафедры. І ўзровень навуковай працы за гэтыя гады несумненна ўзрос.

— Як прайшла сёлетняя ўступная кампанія?

— У гэтым годзе яна была вельмі напружанай і нервовай. Быў цэлы шэраг нававядзенняў — магчымасць для абітурыента паступаць у дзве ВНУ, абавязковыя для прыёму сертыфікаты цэнтралізаванага тэсціравання (мы рабілі гэта ўпершыню), права паступаць на дзве спецыяльнасці ў межах адной ВНУ. Усе гэтыя нававядзенні былі недастаткова распрацаваны ў плане арганізацыйна-метадычнага забеспячэння, з пункту гледжання рэалізацыі. А таму прыёмнай камісіі сёлета было вельмі цяжка, часта даводзілася шукаць рашэнні для даволі нестандартных сітуацый.

Што да конкурсу, дык у гэтым годзе ён быў большым, чым у мінулыя. Калі раней трымаўся на ўзроўні трох чалавек на месца, дык сёлета склаў 3,5. На такі істотны рост у значнай ступені паўплывала тое, што многія абітурыенты скарысталі сваё права паступаць адначасова ў некалькі ВНУ.

Традыцыйна выклікалі вялікі попыт спецыяльнасці факультэта замежных моў, юрыдычнага, гістарычнага факультэтаў, асобныя спецыяльнасці філалагічнага факультэта, псіхалогія і, гэта можа падацца дзіўным, геаграфія.

— Два гады таму ў інтэрв'ю нашай газеце вы скептычна паставіліся да сістэмы тэсціравання, якая цяпер ужо вельмі шырока ўваходзіць у сістэму адукацыі. Што б вы сказалі пра гэта зараз?

— Маё стаўленне да тэсціравання неадназначнае. Калі перавесці на гэтую сістэму ўсе ўступныя выпрабаванні, дык нам не давядзецца пагаварыць з абітурыентам. А для многіх спецыяльнасцей, каб высветліць прафесійную прыдатнасць чалавека, патрэбны асабісты кантакт. І гаворка ідзе не толькі пра замежную мову, але і пра літаратуру, псіхалогію, ды і прыродазнаўчыя спецыяльнасці — фізіку, матэматыку. Бо вельмі важна, як чалавек умее разважаць, лагічна мысліць. І, як бы там ні было, большая частка спецыялістаў, якіх мы рыхтуем, — гэта педагогі, а ім неабходны не толькі веды, але і ўменне звязана, лагічна іх выкласці.

Прычынай увядзення тэставай сістэмы з'яўляецца спроба пазбегнуць суб'ектывізму. Пры асабістым кантакце, акрамя сказанага вышэй, ёсць небяспека суб'ектыўнай ацэнкі ведаў. І ўсе пераўтварэнні ў сістэме прыёму ў ВНУ сёння накіраваны на тое, каб зрабіць яе больш аб'ектыўнай. Але гэта не ідзе на карысць іншай мэце ВНУ, а менавіта не дае магчымасці ўсебакова праверыць якасці, якімі павінен валодаць абітурыент, што паступае на тую ці іншую спецыяльнасць.

З другога боку, сістэма тэсціравання істотна разгружае работу прыёмнай камісіі. Так, калі раней экзаменатары да ночы правяралі пісьмовыя работы абітурыентаў па рускай і беларускай мовах, дык сёлета гэтага не адбылося, хаця абітурыентаў было значна больш. Рэч у тым, што многія прайшлі цэнтралізаванае тэсціраванне і прадаставілі сертыфікаты, што істотна аблегчыла працу прадметных камісій. І ў гэтым сэнсе мы адчулі пэўныя станоўчыя моманты сістэмы тэсціравання.

Калі гаварыць аб перспектыве, дык я мяркую, што трэба захаваць і класічную форму экзамену, і ў пэўнай ступені выкарыстоўваць тэсціраванне. Магчыма, тыя прапорцыі, што склаліся цяпер, і ёсць найбольш аптымальныя.

— Гарантыямі якасці, у тым ліку і якасці адукацыі, у вялікай ступені з'яўляюцца альтэрнатыва і канкурэнцыя. У сучаснай вышэйшай школе гэтага пакуль няма — попыт усё яшчэ перавышае прапанову. Тым не менш, што сёння стымулюе вышэйшую адукацыю да развіцця і што будзе рухаць яе ў будучым?

— Дазвольце не пагадзіцца з тым, што не існуе канкурэнцыі. Сёння на рынку працы і на рынку паслуг яна ўжо вельмі высокая. І калі мы не будзем даваць якасную адукацыю, якая сёння неабходна кожнаму чалавеку, дык да нас не будуць ісці вучыцца.

Лёгка прасачыць, выпускнікі якіх ВНУ знаходзяць працу без цяжкасцей, а якіх — застаюцца незапатрабаванымі. І нават у межах адной ВНУ выпускнікі пэўных спецыяльнасцей нарасхват, а іншыя — не могуць знайсці працу. Дарэчы, мы нядаўна зацікавіліся і правялі аналіз: з нашых выпускнікоў у брэсцкім гарадскім цэнтры занятасці зарэгістраваны ў якасці беспрацоўных усяго тры чалавекі, што вучыліся на бюджэтнай форме навучання. Тых жа, хто вучыўся на платнай форме і атрымаў свабодны дыплом, — істотна больш. Ну, а выпускнікоў камерцыйных ВНУ больш намнога. Гэтыя лічбы сведчаць пра тое, што якасць адукацыі нашага універсітэта — на высокім узроўні.

Менавіта канкурэнцыя стымулюе вышэйшую адукацыю да развіцця. Калі мы хочам, каб наш універсітэт карыстаўся аўтарытэтам і папулярнасцю, трэба каб нашы выпускнікі стваралі нам адпаведную рэпутацыю. А таму яны павінны быць спецыялістамі высокага класа.

Гэта становіцца ўсё больш актуальным, бо калі раней была толькі дзяржаўная сістэма і ВНУ так ці інакш працавалі (з большым конкурсам ці меншым), дык цяпер ёсць альтэрнатыва — прыватныя ВНУ. І кожная навучальная ўстанова сёння павінна ўсё вышэй і вышэй уздымаць узровень.

— Якія задачы заклікана вырашыць рэформа вышэйшай школы?

— Галоўная задача любой рэформы ў любой галіне — палепшыць якасць! І рэформа вышэйшай школы павінна падняць адукацыю на новы ўзровень, калі казаць канкрэтна — зрабіць яе больш мабільнай і дынамічнай, больш прыстасаванай да зменлівых умоў жыццядзейнасці.

— Якім мусіць быць выпускнік сучаснага універсітэта?

— Гэта — якасна падрыхтаваны спецыяліст, які не толькі валодае ведамі, але і здольны гэтыя веды папаўняць. Выходзячы з універсітэта, выпускнік павінен быць настроены на тое, што гэта — не заканчэнне працэсу адукацыі, а толькі пачатак.

І яшчэ хацелася б, каб узровень культуры выпускніка сучаснага універсітэта быў вышэйшым. Бо за апошнія 10-15 гадоў, на мой погляд, ён значна знізіўся. Паўплывалі на тое электронныя сродкі інфармацыі — наша адкрытасць ператварылася ў неабароненасць ад іх негатыўнага ўплыву. А мы пакуль не знайшлі спосабу абараніць нашу моладзь.

— Як вы вучыце студэнтаў вучыцца?

— Кожны выкладчык робіць гэта па-свойму. Але галоўным чынам мэта дасягаецца шляхам прыцягнення студэнтаў да самастойнай навуковай працы, розныя формы якой ва універсітэце вельмі развіты. Гэта і гурткі, канферэнцыі, творчыя навуковыя групы. У нас многа студэнтаў, якія маюць публікацыі, прычым у прэстыжных часопісах. Упэўнены, што толькі праз навуковую працу можна ўзняць навуковую творчасць на больш высокі ўзровень.

— Якая значнасць, з вашага пункту гледжання, выкарыстання камп'ютэрных тэхналогій у адукацыі?

— Яе цяжка пераацаніць. Камп'ютэрныя тэхналогіі сёння паўсюдна — і ў адукацыі, і ў вытворчасці, і наогул у жыцці. Гэта — крывяносная сістэма грамадства. А таму авалоданне такімі тэхналогіямі ў рамках навучання ў ВНУ — абавязковае для кожнага выпускніка. У адваротным выпадку можна казаць, што выпускнік, асабліва ў тэхнічных і прыродазнаўчых галінах, — проста неадукаваны.

Мы разумеем усё гэта. І ў межах фінансавых магчымасцей імкнемся развіваць камп'ютэрныя тэхналогіі ва універсітэце. Вядома ж, працуе Інтэрнет, чым могуць карыстацца і выкладчыкі, і студэнты. Магчымасць працы з камп'ютэрам ёсць у кожнага, што дазваляе супрацоўнікам і студэнтам вырашаць іх вучэбныя і навуковыя задачы.

— Ці наладжаны ва універсітэце замежныя сувязі? Геаграфічнае становішча горада абавязвае...

— Так, ёсць у нас сувязі з цэлым шэрагам польскіх ВНУ, дзесяцігадовае сяброўства з універсітэтам нямецкага Вайнгартэна — гэта горад-пабрацім Брэста.

Што да польскіх ВНУ, дык мы бываем ва універсітэтах Седліцэ, Любліна, Беластока, адтуль едуць і да нас. Прычым кантакты не абмяжоўваюцца абменам дэлегацый на высокім узроўні. Мы праводзім сумесныя канферэнцыі, нашы студэнты бываюць у Польшчы, а польскія — у Брэсце. Многія нашы выкладчыкі працуюць ва універсітэтах Польшчы, чытаюць там лекцыі.

Ёсць сувязі з украінскімі універсітэтамі. Тыя з нашых студэнтаў, хто вывучае украінскую мову, праходзяць там практыку — у Валынскім, Кіеўскім універсітэтах.

— Якія планы ва універсітэта на будучыню?

— Сёлета мы адкрылі інстытут павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў і цяпер робім першы набор. Спатрэбіцца 2-3 гады, каб ён запрацаваў на поўную моц.

Нам трэба пабудаваць інтэрнат, бо жыллёвая праблема студэнтаў і выкладчыкаў стаіць вельмі востра.

Брэст — памежны горад, а таму мы хацелі б пачаць падрыхтоўку спецыялістаў па мытным праве. Ёсць планы адкрыць эканамічныя спецыяльнасці, а потым — і эканамічны факультэт. Рэгіён мае патрэбу і ў спецыялістах сельскагаспадарчага профілю, якіх мы можам рыхтаваць, прыкладам, на біялагічным факультэце.

Планаў і задум шмат. На жаль, не на ўсё хапае сродкаў. Але ёсць высокапрафесійны, згуртаваны калектыў, які ўмее працаваць творча і зладжана.

— Дзякуй, Уладзімір Анесціевіч, за інтэрв'ю. І няхай усё ў вас атрымаецца.

Гутарыла Галіна СІДАРОВІЧ.

Гімназія

І вучні не падкачалі...

Я выдатна памятаю той сонечны восеньскі дзянёк, калі ўпершыню прыйшла вучыцца не ў сваю звычайную школу, а ў сапраўдную школу-гімназію № 199 (эканамічнай гімназіяй № 5 Мінска яна стала называцца толькі пасля таго, як у 1994-1995 навучальным годзе прайшла на "выдатна" атэстацыю). Гэта сёння гімназіямі называюць многія школы, а тады быў гэта першы такі вопыт у краіне. А для дзяцей цікава было ўсё. І будынак — прыгожы, прасторны, з вялікімі вокнамі, а галоўнае — новы, такі навюткі, што нават фарба яшчэ добра не падсохла. І святочнае адкрыццё школы — сапраўднае, урачыстае, са шматлікімі гасцямі, кветкамі, хваляваннямі. Новыя настаўнікі, новыя сябры, новае жыццё...

Як з'явілася ідэя адкрыцця гімназіі і чаму менавіта эканамічнай? Дырэктар гэтай навучальнай установы, Людміла Кузьмінічна Карагіна, расказвае, што ў яе такая задума з'явілася пасля шматгадовай працы ў французскім ліцэі ў Цэнтральнаафрыканскай рэспубліцы. У 1990 годзе пачалося будаўніцтва, і ўжо ў 1992 годзе школа-гімназія вітала сваіх першых вучняў. Напачатку планавалася некалькі профіляў навучання, але потым засталося два - фізіка-матэматычны і эканамічны.

Колькі сваіх надзей звязвалі настаўнікі і дырэктар з будучым гімназіі, у якую на той час ужо ўклалі столькі сваіх фізічных і маральных сіл! І вучні не падвялі: пасябравалі адзін з адным, хоць і былі з самых розных школ Мінска, хутка звыкліся з працоўным рэжымам: уяўляеце? — па восем і больш урокаў. Акрамя паглыбленага вывучэння матэматыкі і англійскай мовы для дзяцей былі арганізаваны шматлікія спецкурсы — псіхалогія, гісторыя рэлігіі і культуры Беларусі, выяўленчае мастацтва, харэаграфія, музыка і шмат чаго яшчэ.

На жаль, не ўсё, што планавалася, адбылося: жыццё мяняецца, мяняюцца абставіны. Нагрузка для дзяцей зменшана, больш увагі надаецца вывучэнню фізіка-матэматычных навук, спецкурсам па эканоміцы. Але не забываюць настаўнікі і дырэктар і пра духоўнае выхаванне дзяцей: тут сур'ёзна займаюцца музыкай, паглыблена вывучаюць англійскую мову, а таксама — гісторыю, рускую і беларускую мовы. Вучні прымаюць удзел у экалагічных праектах, удзельнічаюць у гістарычных конкурсах, арганізоўваюць дабрачынныя акцыі.

Але, скажаце вы, гэта ўсё не толькі ў гімназіях, гэта і ў звычайнай школе можна сустрэць. Так, канешне, галоўнае, што дае магчымасць ацаніць узровень ведаў — гэта працэнт паступаючых у вышэйшыя навучальныя ўстановы, а для выпускнікоў эканамічнай гімназіі № 5 гэтая лічба складае 98 працэнтаў, што, згадзіцеся, вельмі нядрэнна. Калі казаць пра ўдзел вучняў у алімпіядах, то і тут гімназія не падводзіць: пераможцамі раённых алімпіяд былі 296 гімназістаў, гарадскіх — 60, рэспубліканскіх — 15, нават ёсць пераможца міжнароднай алімпіяды. Больш за паўтысячы гімназістаў прынялі ўдзел у навукова-практычных канферэнцыях, сярод іх 181 пераможца раённай канферэнцыі, 125 - гарадской, 47 - рэспубліканскай, 43 — міжнароднай.

Зараз у гімназіі вучыцца 946 чалавек. Кожны год, пачынаючы з чацвёртага класа, гімназісты здаюць экзамены, каб перайсці з класа ў клас. На пытанне, чаму прыйшлі вучыцца менавіта сюды, большасць дзяцей адказвае, што жадаюць атрымліваць веды, каб потым добра ўладкавацца ў жыцці (слова бацькоў, канешне, было ў большасці выпадкаў вырашальным). За што любяць гімназісты сваю школу? За добрыя веды, сучаснае абсталяванне, утульнасць і цёплыя адносіны паміж вучнямі і настаўнікамі.

У той жа час да педагогаў свае патрабаванні. Праўду кажучы, не мела б гэтая навучальная ўстанова такога поспеху, каб у ёй не працавалі выдатныя настаўнікі, сапраўдныя знаўцы сваёй справы. У свой час у гімназіі працавалі Раіса Пятроўна Кадырка, Людміла Мікалаеўна Дзіцэвіч, Маргарыта Мікалаеўна Рабчук, Ганна Георгіеўна Ясковіч, Людміла Яўгенаўна Жукоўская і іншыя настаўнікі, якім вельмі ўдзячны іх вучні. З тых, хто пачынаў працаваць ад самага адкрыцця школы, і зараз працуе каля дваццаці чалавек, сярод іх — Людміла Міхайлаўна Лапата, Юрый Мадэставіч Даўледшын, Анатоль Іванавіч Буй, Святлана Іванаўна Парфёнава, Алена Аляксандраўна Герасімава, Вольга Васільеўна Скрыган і іншыя. Дырэктар гімназіі Людміла Кузьмінічна Карагіна кажа, што рэдка калі памыляецца ў настаўніках, калі бярэ іх на працу.

Сённяшнія адзінаццацікласнікі будуць вось ужо дзесятым выпускам эканамічнай гімназіі № 5 Мінска. У другой палове кастрычніка адбудзецца святкаванне юбілею, на які будуць запрошаны педагогі, бацькі, вучні, выпускнікі, а таксама — усе настаўнікі, якія ў свой час працавалі ў гэтай школе.

Таццяна ПАНАСКІНА,
выпускніца гімназіі, студэнтка факультэта журналістыкі БДУ.

Навіны

Падарунак — камп'ютэрны клас

У пачатку новага вучэбнага года студэнтам Беларускага дзяржаўнага універсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі выдатны падарунак — сучасна абсталяваны камп'ютэрны клас — прыпаднесла адкрытае акцыянернае таварыства "Прыорбанк". У ім яны будуць асвойваць банкаўскія інфармацыйныя тэхналогіі.

Ажыццёўлены гэты праект сумесна з кампаніяй "Сістэмныя тэхналогіі" — усе затраты на яго складаюць 100 мільёнаў рублёў. Характэрна, што ў камп'ютэрным класе будучыя спецыялісты навучацца рашаць канкрэтныя банкаўскія задачы і пэўным чынам адаптавацца да работы ў любой фінансавай установе.

Работнікі "Прыорбанка" дапамогуць студэнтам у асваенні гэтых тэхналогій. Дарэчы, старшыня праўлення гэтага банка Сяргей Касцючэнка — сам былы студэнт БДУІР. І гэта — не адзіны такі спонсарскі праект, узначаленага ім банка. Сярод найбольш значных — шэфства над дзіцячым домам у Радашковічах. За кошт сродкаў банка ўстанаўліваюцца камп'ютэры, камплектуецца бібліятэка, ажыццяўляецца рамонт спальных карпусоў.

Пётр ШУБЯНОК.

Адміністрацыя Рэспубліканскага цэнтра дзіцячай анкалогіі і гематалогіі

просіць дапамагчы

ў зборы сродкаў на алагенную трансплантацыю касцявога мозга Гараўскаму Дзіму, 1988 г.н., з дыягназам: востры лімфаабласны лейкоз. Рэцыдыў I, ізаляваны касцёвамазгавы, ранні.

Правядзенне алагеннай трансплантацыі касцявога мозга можа даць хвораму шанц на выздараўленне. Роднаснага донара ў хворага няма. Пошук няроднаснага донара ў Еўрапейскім банку донараў, аперацыя па заборы клетак касцявога мозга і дастаўка іх у Мінск каштуе 20000 долараў ЗША.

Разліковы рахунак 3622000001122 у АСБ "Беларусбанк", код 795 (для лячэння Гараўскага Дзімы). УНН 600395123.

Загадзя ўдзячныя за любую пералічаную суму.

З калегіі Міністэрства адукацыі

Калі ўдосталь цяпла і святла

Тады ў таго ж вучня звычайнай школы, навучэнца прафесійнага вучылішча ці каледжа, студэнта ВНУ (даказана на ўсе сто працэнтаў) будуць належныя адносіны да вучобы. Так да гэтага дадасца, натуральна і незаўважна, здабыча ведаў, засваенне іх і асэнсаванне. Сам працэс іх набыцця — само святло, дадатак да святла і цяпла фізічнага.

А калі (даносіць тэлехроніка) вучань, студэнт на занятках апранутыя, але калеюць ад холаду, бо ў класе, аўдыторыі тэмпература ніжэй плюс васьмі градусаў па Цэльсію, тады якімі будуць каментарыі да паказаных кадраў?..

У парадку работы пасяджэння чарговай калегіі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь (заўчора) якраз пытанне "Аб падрыхтоўцы устаноў адукацыі да работы ў асенне-зімовы перыяд 2001 — 2002 гг." прагучала дамінантнай сярод іншых.

Даклад-паведамленне, які зрабіла начальнік аддзела развіцця матэрыяльна-тэхнічнай базы Міністэрства Лідзія Зайцава спаўна сведчыў: якой вартасці (у фізічным плане) будуць у навучальных установах краіны святло і цяпло ў сёлетнім навучальным годзе. Аперуючы скрупулёзна выверанай лічбавай інфармацыяй, Лідзія Іванаўна прызнала, што падрыхтоўка устаноў адукацыі да работы ў асенне-зімовы перыяд 2001 — 2002 гг. знаходзіцца даволі складаным становішчы.

Пераадольваючы цяжкасці, пераважная большасць навучальных устаноў, прадпрыемстваў і арганізацый ведамства завяршыла работы па рамонце ацяпляльных кацельняў, цеплатрас, сістэм гарачага і халоднага водазабеспячэння, вентыляцыі, дахаў і інш. Працягваюцца работы па назапашванні неабходнай колькасці паліва для аўтаномных кацельняў.

Гэтаму ў немалой ступені садзейнічаюць аператыўныя групы па кардынацыі правядзення перадзімовых падрыхтоўчых работ.

Міністэрства адукацыі распрацавала і своечасова прадставіла ў Міністэрства эканомікі ўзгоднены з адпаведнымі ўстановамі паліўны баланс на IV (2001 г.) — I кварталы (2002 г.).

Яшчэ сёлета, у маі, да ведама ўпраўленняў адукацыі аблвыканкамаў і Мінгарвыканкама, увогуле устаноў адукацыі рэспубліканскага падпарадкавання, было даведзена пісьмо-прадпісанне Дзяржаўнага энергетычнага нагляду Рэспублікі Беларусь аб падрыхтоўцы электра- і цеплаўстановак спажыўцоў у асенне-зімовы перыяд 2001 — 2002 гг.

Установы і аддзелы Міністэрства адукацыі, Рэспубліканская дзяржаўная сістэма адукацыі ажыццявілі ў жніўні-верасні праверкі падрыхтоўкі да работы ў асенне-зімовы перыяд 2001 — 2002 гг. ВНУ, тэхнікумаў, а таксама шэраг іншых устаноў Рэспубліканскага і мясцовага падпарадкавання. Па выніках праверак прыняты меры па ўхіленні выяўленых недахопаў.

Усё ж сёлета, падкрэсліла Лідзія Іванаўна, на жаль, шэраг устаноў адукацыі сутыкнуўся са значнымі цяжкасцямі ў падрыхтоўцы вучэбных карпусоў, інтэрнатаў, кацельняў да работы ў зімовых умовах найперш з-за крайне абмежаваных аб'ёмаў фінансавання, якія выдзелілі для гэтых мэт рэспубліканскі і мясцовыя бюджэты. Менавіта гэта было асноўнай прычынай невыканання работ па рамонце кацельняў, дахаў, сістэм ацяплення, гарачага і халоднага водазабеспячэння ў шэрагу агульнаадукацыйных школ, ПТВ, асобных ВНУ і тэхнікумаў Магілёўскай, Мінскай, Гомельскай абласцей, Мінска.

На рэалізацыю праграмы рамонту будынкаў сістэмы Міністэрства адукацыі ў 2001 г. выдзелена 33973 млн. руб. (27 працэнтаў ад неабходнага). З іх з рэспубліканскага бюджэту — 5875,9 млн. руб. (19 працэнтаў ад неабходнага), з мясцовых бюджэтаў — 28097 млн. руб. (67 працэнтаў ад запланаванага). За кошт пазабюджэтных сродкаў рамонт аб'ектаў адукацыі выкананы на 8149,4 млн.руб. з іх рамонт аб'ектаў рэспубліканскай уласнасці — на 6322 млн. руб. і камунальных — на 18,27 млн.руб.

Бюджэтныя і пазабюджэтныя сродкі далі магчымасць адрамантаваць 1,3 тыс. м. (91 працэнт ад плана) вонкавых інжынерных сетак, 364 тыс кв.м. (89 працэнтаў ад плана) дахаў.

Выкананне ўнутраных і сантэхнічных работ склала 3402 млн.руб. Выбарачна і комплексна адрамантаваны 972 будынкі школ, 1173 дзіцячыя дашкольныя установы, 533 кацельні, 260 будынкаў ПТВ і пазашкольных устаноў, 195 будынкаў ВНУ і 96 ССНУ.

У падрыхтоўцы аб'ектаў адукацыі камунальнай уласнасці да новага навучальнага года выкарыстоўваецца дапамога шэфаў і дабрачынных арганізацый. Напрыклад, у Мінскай вобласці шэфская дапамога склала 301 млн. руб. У Салігорску "Белкаліем" ААТ "Салігорскпрамбуд" аказана дапамога навучальным установам горада ў памеры 65,9 млн.руб. Паказальнымі будуць і прыклады з Стаўбцоўскага, Барысаўскага, Валожынскага, Капыльскага, Клецкага раёнаў. Падобнае тычыцца і Віцебскай ды Брэсцкай абласцей у цэлым. Так, на Брэстчыне фінансавая дапамога ў падрыхтоўцы школ да новага навучальнага года спонсараў і шэфаў склала 317 млн.руб. Прадпрыемствы Баранавічаў выдзелелі 145 млн.руб. (швейная фабрыка, Баранавіцкі ЖБК, прадпрыемствы "Бархім", "Торгмаш").

Адчувальную дапамогу ўстановам адукацыі ў падрыхтоўцы да новага навучальнага года і, зразумела, да работы іх у зімовым сезоне, аказалі замежныя спонсары ў Магілёўскай вобласці (Чавускі, Мсціслаўскі раёны). Не паскупіліся на сродкі "Канадскі фонд "Чарнобыль"", італьянская фірма "Лэйзі".

...З-за адсутнасці ў калгасаў і саўгасаў грашовых сродкаў для набыцця паліва, неабходнага для ацяплення сельскіх школ аддзелы адукацыі райвыканкамаў вымушаны шукаць на гэтыя мэты дадатковыя значныя сумы. Складанасці з фінансаваннем, запазычанасць па аплаце за атрыманае паліва не спрыяюць належнаму назапашванню вугалю ў сельскіх школах Гродзенскай і Мінскай абласцей, пячнога бытавога паліва ў шэрагу раёнаў Гомельскай, Гродзенскай, Магілёўскай, мазуту — у Мінскай, Гомельскай і Віцебскай абласцях.

Асабліва насцярожвае становішча спраў з назапашваннем паліва на Гродзеншчыне. На 10 верасня ва ўстановах адукацыі вобласці мелася 2035 т. вугалю (8,7 працэнта ад неабходнай колькасці), 25,4 працэнты торфабрыкету, 6 працэнтаў кацельна-пячнога паліва і 18 працэнтаў дроў.

Праверка выявіла, што ў Зэльвенскім раёне ад неабходнай колькасці вугалю на ацяпляльны сезон назапашана крыху больш чатырох працэнтаў. Прыкладна такі ж стан — на складах кацельняў Межырэцкай, Манцяцкай сярэдніх школ. На склад кацельні Пасуціцкай сярэдняй школы на час праверкі не было завезена ніводнага кілаграма паліва. Вельмі маруднымі тэмпамі ідзе назапашванне дроў...

Шмат нараканняў выклікае правядзенне вучэбнымі ўстановамі энергазберагальных мерапрыемстваў.

Цяпер Міністэрства адукацыі, органы кіравання адукацыяй робяць захады па ўхіленні выяўленых недахопаў па падрыхтоўцы школ, ПТВ, ВНУ, ССНУ да належнага функцыянавання ў зімовых умовах.

У спрэчках па шэрагу вострых пытанняў, якія ўзняла ў дакладзе Лідзія Іванаўна, бралі ўдзел намеснік начальніка Упраўлення адукацыі Гродзенскага аблвыканкама Віктар Антончык, прарэктар па адміністрацыйна-гаспадарчай рабоце Магілёўскага тэхнічнага універсітэта Віктар Камар, начальнік аддзела тэхнагляду упраўлення Мінскага аблвыканкама Аркадзь Шукевіч, галоўны інжынер Беларускай політэхнічнай акадэміі Міхаіл Жураўкоў, старшыня Савета дырэктараў сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў Мінска і Мінскай вобласці Іван Рахлэй, яго калега з Віцебскай вобласці Тамара Арлова.

Першы намеснік міністра адукацыі Барыс Іваноў (вёў калегію) і намеснік міністра адукацыі Аляксандр Купцоў падсумавалі сказанае, прапанавалі ўдзельнікам пасяджэння (яго складалі супрацоўнікі упраўленняў адукацыі аблыканкамаў, адказныя менавіта за матэрыяльна-тэхнічнае становішча навучальных устаноў у рэгіёнах, прарэктары па адміністрацыйна-тэхнічнай рабоце шэрагу ВНУ краіны).

У рабоце пасяджэння чарговай калегіі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь прыняў удзел і галоўны спецыяліст апарата Савета Міністраў Генадзь Іваноў.

Наш кар.

Вопыт

Платныя паслугі: стратэгія выжывання

Наша адукацыя становіцца ўсё больш платнай. Мінуў у вечнасць той час, калі дзяржава брала на сябе галоўную функцыю па навучанні і выхаванні дзяцей. Зараз яна забяспечвае свайго маленькага грамадзяніна мінімумам ведаў, якія закладзены ў нацыянальнай праграме і вызначаны стандартам. Больш свядомыя бацькі самі сталі клапаціцца пра звышстандарт для сваіх дзяцей. Сёння яны маюць права рабіць выбар — чаму, каму, калі і як вучыць іх нашчадкаў. На мой погляд, гэта цудоўна!

На патрабаванні такіх бацькоў першымі адгукнуліся чуйныя да грамадскіх настрояў прадпрымальнікі, адчыніўшы платныя навучальныя ўстановы. Сёння ўжо і дзяржаўныя інстытуты могуць задаволіць жаданні самых пераборлівых бацькоў. Для нашых навучальных устаноў — платныя паслугі сталі правільным кірункам на выжыванне. Яны — пастаянная, гарантаваная крыніца даходу.

У Фрунзенскім раёне сталіцы 32 дашкольныя ўстановы аказваюць бацькам платныя дадатковыя паслугі. 562 дзіцячы садок у мікрараёне Сухарава — адзін з іх, і ён жа — адзін з першых, які пачаў зарабляць на сябе грошы. Сёння ўжо можна сказаць, што дзякуючы платным паслугам ён вырашыў многія свае праблемы, расквітнеў і карыстаецца папулярнасцю сярод насельніцтва. Калі я прыйшла на сустрэчу да загадчыцы садка, у яе на прыёме якраз былі дзве маці, якія жадалі ўладкаваць сваіх дзяцей у садок. Яны чулі толькі добрыя водгукі пра яго і гатовыя былі плаціць дадатковыя грошы дзеля свайго любімага дзіцяткі. 562 садок нідзе сябе мэтанакіравана не рэкламуе, аднак чарга ў групы існуе.

Тацціяна Яўгенаўна Капаева, гаспадыня 562 дзіцячага садка, — прыгожая і ініцыятыўная жанчына, прыемны і кампетэнтны суразмоўца. Наша гаворка тычылася не толькі працы згаданай установы, але і лёсу ўсёй сістэмы дашкольнай адукацыі. Сем гадоў таму, калі Тацціяна Яўгенаўна ўзяла на сябе кіраўніцтва новым дзіцячым садком, мікраён Сухарава толькі будаваўся. Акрамя жылых дамоў і ўстаноў першай неабходнасці — харчовых крамаў, кіёскаў, дзіцячых садкоў, школ, — там нічога не існавала. Бацькі вазілі сваіх дзяцей навучаць музыцы, танцам, жывапісу ў цэнтр горада, з-за чаго ўзнікала шмат складанасцей. Тады яны прапанавалі загадчыку дзіцячага садка аказаць ім паслугу і арганізаваць (за дадатковую плату, канешне) розныя развіццёвыя гурткі. Вось так попыт нарадзіў прапанову. У 562 дзіцячым садку ў кожнай узроставай паралелі былі створаны групы, дзе бацькі плацілі грошы, каб з іх дзецьмі займаліся дадаткова.

Сродкі ад гэтых груп пайшлі на абжыванне новага дзіцячага садка. Тацціяна Яўгенаўна сёння з жахам успамінае, якія жоўтыя, мазлівыя сцены засталіся пасля будаўнікоў, як у доме было пустынна і непрыгожа. Для навядзення парадку патрабаваліся немалыя грошы. У садку не займаліся паборамі з бацькоў, не жылі надзеямі на шэфскую і спонсарскую міласэрнасць, а самі зараблялі грошы.

Зараз ужо тут не арганізуюцца асобныя групы, паслугамі якіх маглі карыстацца не ўсе, хто хацеў бы. Час падказаў новыя шляхі работы. Ствараюцца платныя студыі — па розных кірунках. Любы бацька можа аддаць сваё дзіця ў любую з іх. У мінулым годзе было чатыры адукацыйныя студыі — англійская мова, тэатральна-харэаграфічная, развіццёвыя гульні, экалагічная, і дзве аздараўленчыя — басейн, масаж. Каштавала гэта — ад 1 да 2 мінімальных зарплат за наведванне адной студыі. Вялікім поспехам карысталіся англійская мова і развіццёвыя гульні. Колькі паслуг будзе ў гэтым годзе — пакуль невядома. Выбіраюць і вырашаюць бацькі. Яны, як кажа Тацціяна Яўгенаўна, дакладна адчуваюць карысць ад тых ці іншых заняткаў. Таму застаюцца толькі прызнаныя. На мінулы год 85 працэнтаў бацькоў карысталіся дадатковымі платнымі паслугамі. Гэта — вялікі паказчык. І гаворыць ён пра тое, што дзіцячы садок стараецца стварыць належныя ўмовы для работы студый: падбірае цікавых педагогаў, якія пішуць праграму заняткаў, выпрацоўвае такі расклад, каб дзеці не перамяляліся. На сёння ў студыях ёсць усё для якаснай працы. Возьмем, напрыклад, студыю тэатральна-харэаграфічную. Касцюмы для выступленняў шыюцца ў спецыяльным атэлье. Прыгожыя, на ўсе ўзросты. Можна апрануць любую казку. А дэкарацыі якія робяцца!

Пра сваіх студыйных педагогаў Тацціяна Яўгенаўна адгукаецца так, што гэтыя людзі, якія кіруюцца ў сваёй рабоце не толькі жаданнем зарабіць грошы, проста здзіўляюць творчым гарэннем, патрэбай падзяліцца сваімі ведамі з дзецьмі, тварэннем прыгажосці вакол сябе. Яны — унікальныя кадры, таму з імі цікава жыць побач. Яны ж і даюць садку магчымасць развівацца.

За мінулы год дзіцячы садок № 562 зарабіў (калі перавесці на у.а.) дзесьці 10 тысяч, з іх больш за тры тысячы патрацілі на сябе. Замянілі старую мэблю на новую, зручную і прыгажэйшую, у трох групах поўнасцю афармілі прадметна-гульневае асяроддзе. Выхавальнікі груп, дзеці з якіх займаюцца ў платных студыях, атрымліваюць у дадатак да аплаты 5 працэнтаў ад канкрэтнай заробленай сумы. Выхавальнік і педагог студыі супрацоўнічаюць паміж сабой. Яны праводзяць сумесныя мерапрыемствы, падтрымліваюць адзін аднаго. Паміж работай студыі і работай выхавальніка групы існуе пераемнасць. Таму і вынікі — высокія.

Нягледзячы на тое, што на працу ў студыю педагог прымаецца часова з 1 кастрычніка па 31 мая, загадчыца лічыць іх сваімі і не адасабляе ад усяго калектыву, называючы ўсіх працаўнікоў садка камандай, якая ўмела робіць адну справу.

Зараз Тацціяна Яўгенаўна чакае новае палажэнне аб дадатковых платных паслугах, якое б дапамагло вырашыць шэраг праблем, якія ўзніклі падчас работы. Яго адсутнасць тармозіць многія працэсы. Хацелася б, каб там былі абумоўлены правы наёмных работнікаў (якія не маюць магчымасці нават на бюлетэнь), кошт платных паслуг, нарміраванне нагрузкі на дзіця, іншыя прававыя пытанні.

Сёння знаходжанне дзіцяці ў дашкольнай установе каштуе для сям'і 375 рублёў у дзень. Многа гэта ці мала, цяжка сказаць. Бо што для аднаго мала, тое для іншага зашмат. Колькі каштуе дзяржаве ўтрыманне аднаго дзіцяці — падлічыць цяжка. Тацціяна Яўгенаўна мяркуе, што нягледзячы на ўсе дзяржаўныя фінансавыя складанасці павышаць плату за дзіцячы садок нельга. Гэта можа прывесці да развалу сістэмы (вопыт суседзяў-расіян пра гэта і сведчыць), да адмаўлення бацькоў ад паслуг дашкольных устаноў. Аднак дзяржаве трэба дапамагчы, і варыянт з платнымі дадатковымі паслугамі — самы лепшы.

У сучаснага дзіцячага садка ёсць тры кірункі для дзейнасці — работа па нацыянальнай праграме "Пралеска", арганізацыя платных дадатковых паслуг і аказанне дапамогі сям'і (праца ў вячэрні час, гувернанцтва). Тацціяна Яўгенаўна называе гэтыя напрамкі перспектыўнымі і цікавымі, такімі, якія могуць вывесці дашкольную сістэму на новы ўзровень. Можа, і на фінансавую самастойнасць установы. Але гэта ўжо — іншая размова.

Святлана КІРСАНАВА.

У Віцебску адкрыўся пасля рэканструкцыі дзіцячы яслі-сад № 26 гарадскога аддзела адукацыі. У выніку рамонту тут змяніла свой выгляд літаральна ўсё: гульневыя пакоі і спальні, музычная зала і нават дзіцячыя пляцоўкі.
НА ЗДЫМКУ: дзятве падабаецца ў садку.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА.

Па старонках Інтэрнета

Новая праграма інтэграцыі навукі і вышэйшай школы Расіі

У Расійскай Федэрацыі на ўрадавым узроўні прынята федэральная праграма "Інтэграцыя навукі і вышэйшай адукацыі Расіі на 2002-2006 гг." Прэм'ер-міністр Міхаіл Касьянаў паставіў свой подпіс пад адпаведнай пастановай. Нобелеўскі лаўрэат Жарэс Алфёраў хадайнічае аб наданні гэтай праграме яшчэ больш высокага статуса — прэзідэнцкай. Пяць гадоў таму былы кіраўнік дзяржавы Барыс Ельцын выдаў указ аб распрацоўцы аналагічнага праекта, дзеянне якога заканчвалася 2002 годам. І тады, і зараз галоўнай мэтай застаецца стварэнне адзінага адукацыйнага ланцуга: школа — ВНУ — дактарантура. Дзеля гэтага было вырашана стварыць на базе універсітэтаў, акадэмій і НДІ вучэбна-навуковыя цэнтры, дзе б таленавітыя студэнты маглі праводзіць даследаванні сумесна з вядомымі вучонымі, удзельнічаць разам з імі ў навуковых канферэнцыях і экспедыцыях. Былі адкрыты 68 такіх цэнтраў у Маскве і Маскоўскай вобласці, 19 — у Санкт-Пецярбургу, 11 — на Урале, 22 — у Сібіры і 6 — на Далёкім Усходзе.

Да сённяшняга часу самым моцным бокам расійскай адукацыі застаюцца матэматыка, а таксама прыродазнаўчыя навукі. Большасць вучэбна-навуковых цэнтраў маюць менавіта такі накірунак. Цэнтраў, якія займаюцца гуманітарнымі, медыцынскімі, сацыяльна-эканамічнымі і педагагічнымі дысцыплінамі — адзінкі.

Дзеля паспяховага функцыянавання вучэбна-навуковыя цэнтры павінны мець адпаведнае фінансаванне, матэрыяльна-тэхнічную базу, інфармацыйнае забеспячэнне. Сённяшнія ж рэаліі — састарэлыя падручнікі і методыкі, далёка не самае сучаснае абсталяванне. Абмежаванымі застаюцца пакуль і магчымасці стажыроўкі за мяжой, удзелу ў розных міжнародных мерапрыемствах, якія з'яўляецца надзвычай важным у плане абмену вопытам. У сувязі з гэтым зразумелая трывога расійскай навуковай грамадскасці, бо абсалютна ясна, што без належнай фінансавай падтрымкі праграма інтэграцыі навукі і вышэйшай школы асуджана на правал.

Ваенныя зборы вяртаюцца ў школу

Наступным летам многія вучні старшых класаў Падмаскоўя накіруюцца на ваенныя зборы, аналагічныя тым, якія ў савецкія часы былі неад'емнай часткай школьнай праграмы па пачатковай ваеннай падрыхтоўцы. Днямі абласны урад прыняў за аснову Праграму мер па забеспячэнні падрыхтоўкі грамадзян вобласці да ваеннай службы. Гэтая пастанова яшчэ будзе дапрацоўвацца, але ваенкаматы падрыхтавалі ўжо адпаведныя планы. Так, выконваючы абавязкі ваеннага камісара Маскоўскай вобласці, палкоўнік Васіль Сырамятнікаў патлумачыў, што вучні ў рамках школьнага курса асноў бяспекі жыццядзейнасці падчас летніх канікулаў будуць на пяць дзён накіроўвацца ў летнікі, створаныя на базе вайсковых часцей. Там яны "здолеюць на практыцы прымяніць тэарэтычныя веды ў галіне абароны і ваенных дзеянняў." Летняя мабілізацыя закране толькі хлопчыкаў, дзяўчынак вырашана больш грунтоўна навучаць медыцыне на працягу вучэбнага года.

Новаўвядзенне наўрад ці выкліча захапленне ў саміх вучняў і іх бацькоў, бо ў многіх планы на "апошняе лета дзяцінства" зусім іншыя: адпачынак, падрыхтоўка да паступлення ў ВНУ і г. д.

На візіт да нарколага

Расійскі урад мае намер арганізаваць у наступным годзе масавыя прафілактычныя агляды школьнікаў на прадмет ужывання наркотыкаў. Такое рашэнне было прынята на рабочай нарадзе па пытаннях барацьбы з наркаманіяй і незаконным абаротам наркатычных рэчываў, якая адбылася пад старшынствам прэм'ера Міхаіла Касьянава. Пакуль што ўлады не вызначыліся з тым, як часта і ў якіх класах будуць праводзіцца такія агляды. Не вызначана пакуль кола медыцынскіх работнікаў, якія будуць гэтым займацца.

Урад таксама вырашыў, пачынаючы з наступнага года, адкрыць на базе інстытутаў павышэння кваліфікацыі педагагічных работнікаў курсы, дзе класных кіраўнікоў будуць вучыць змагацца з дзіцячай наркаманіяй, своечасова яе выяўляць і весці прафілактычную работу. Акрамя таго, плануецца арганізаваць рэгулярны маніторынг наркалагічнай сітуацыі ў краіне, каб атрымліваць больш дакладныя звесткі аб распаўсюджванні наркаманіі сярод розных сацыяльных і ўзроставых груп насельніцтва Расіі.

Між тым многія прадстаўнікі грамадскіх арганізацый лічаць укараненне абавязковых аглядаў парушэннем правоў падлеткаў. Яны прапануюць змагацца з наркаманіяй у школах шляхам павышэння эфектыўнасці выхаваўчай і растлумачальнай работы.

Дазволена прагульваць суботу

На старонках "Настаўніцкай газеты" паведамлялася ўжо аб рашэнні Маскоўскага урада ўвесці абавязковае шасцідзённае навучанне для вучняў ліцэяў, гімназій і спецыялізаваных школ горада. Як паведамляе газета "Московский комсомолец", сёння гэты дакумент сабатуюць каля чвэрці вышэйадзначаных школ. Кіраўніцтва гэтых навучальных устаноў падпарадкавалася загаду толькі фармальна. Па суботах школы сапраўды працуюць, але ў асноўным гэты дзень адведзены пад факультатывы, дадатковыя заняткі і г. д. "Зразумела, у нас шасцідзённая сістэма навучання, — гавораць дырэктары і завучы. — Пяць дзён дзеці вывучаюць праграмныя прадметы, а субота — развіваючы дзень: школьнікі наведваюць музеі і выставы, займаюцца на факультатывах."

Маладыя спецыялісты ідуць у школы

Упершыню за апошнія пяць гадоў настаўнікі горада Арцём Прыморскага краю ўвайшлі ў новы навучальны год без запазычанасці па заработнай плаце, хоць зусім нядаўна яна перавышала паўгода. Цяпер кіраўніцтвам супрацоўнікі гарадской выканаўчай улады атрымліваюць заробак толькі пасля поўнага разліку з бюджэтнікамі — педагогамі і медработнікамі.

Стабільная сацыяльная сітуацыя дапамагла ў бягучым годзе прыцягнуць на працу ў школы горада 21 маладога спецыяліста, што з'яўляецца для невялікага горада абсалютным рэкордам. Маладыя настаўнікі матэматык, фізікі, рускай і замежных моў трапілі на працу ў Арцём пасля заканчэння ВНУ Уладзівастока і Усурыйска. Кожнаму з іх прадастаўляецца службовая кватэра альбо пакой у новым інтэрнаце, гарантуюцца штомесячны заробак і ўсе магчымасці для творчасці і павышэння свайго прафесійнага ўзроўню.

Восеньскі парад школьнікаў

Ужо некалькі гадоў запар саратаўскія ўлады імкнуцца адзначаць 1 верасня з вялікім размахам. На гэты раз у горадзе быў арганізаваны сапраўдны вучнёўскі парад, у якім прынялі ўдзел больш як 6 тысяч школьнікаў. Кожны раён прадставіў сваю тэатралізаваную кампазіцыю — перад гледачамі прайшлі юныя працаўнікі палёў, спартсмены, пажарнікі. Найбольш экзатычна выглядалі падлеткі ў расах вучняў царкоўна-прыходскіх вучылішчаў з гістарычнай часткі парада.

У дзень ведаў таксама былі праведзены ўрокі патрыятычнай накіраванасці "Я — грамадзянін Саратаўскай вобласці" і адкрыта кадзецкая школа-інтэрнат. Гэтая навучальная ўстанова разлічана не толькі на вучобу, але і кругласутачнае пражыванне. Вучыцца ў ёй будуць хлопчыкі з 5 па 11 клас. Вайсковую прысягу вучні прымаць не будуць, таму перад выпускнікамі адкрыты самы шырокі выбар будучых прафесій, у тым ліку і грамадзянскіх.

Кіраўнік вобласці Дзмітрый Аяцкаў лічыць актуальным пытанне узбуйнення вышэйшых навучальных устаноў, вырашэнне якога плануецца пачаць з аб'яднання 3-х ваенных акадэмій. "Трэба, каб у горадзе было 7-10 ВНУ, а не 30, як зараз", — заявіў губернатар.

Адукацыя на Украіне чакае рэформы

У Пушчы-Вадзіцы, што паблізу Кіева, адбыўся трохдзённы міжнародны семінар, арганізаваны ў рамках Праграмы падтрымкі стратэгіі рэфармавання адукацыі. Мерапрыемства было дастаткова прадстаўнічым — удзел у ім узялі прадстаўнікі Міністэрства адукацыі і навукі, міжнародных няўрадавых арганізацый з ЗША, Польшчы, Венгрыі, Славеніі, вядомыя навукоўцы, палітыкі, эксперты ў галіне адукацыі. Галоўнымі мэтамі семінара з'яўляюцца павышэнне ролі аналітычных даследаванняў у фарміраванні дзяржаўнай адукацыйнай палітыкі і падрыхтоўка канкрэтных рэкамендацый распрацоўшчыкам нацыянальнай дактрыны развіцця адукацыі.

Колькі каштуе навучанне ў Піцеры

Колькасць платных месцаў у дзяржаўных ВНУ Санкт-Пецярбурга ў бягучым годзе ўзрасла больш чым на 2 тысячы. У Камітэце па навуцы і вышэйшай школе мэрыі паведамілі, што згодна даных на жнівень на платнае навучанне паступіў 7191 першакурснік. На той жа перыяд мінулага года было крыху больш за 5 тыс. чалавек.

Галоўнай прычынай павелічэння колькасці платных месцаў з'яўляецца надзвычай высокі конкурс у дзяржаўныя ВНУ. Так, гэтым летам конкурс на бюджэтныя месцы, нягледзячы на значнае павелічэнне іх колькасці, склаў 1,9 супраць 1,7 у мінулым годзе.

Сёлета суадносіны студэнтаў-платнікаў і бюджэтнікаў у паўночнай сталіцы складаюць адпаведна 20 і 80 працэнтаў. Сярэдні кошт гадавога навучання складае каля 1 тыс. долараў ЗША.

Найбольшай папулярнасцю па-ранейшаму карыстаюцца юрыдычныя, эканамічныя, лінгвістычныя і некаторая частка творчых спецыяльнасцей. Жадаючых плаціць за вучобу на тэхнічных альбо прыродазнаўчых спецыяльнасцях адзінкі.

Па ступені развіцця платнай формы лідзіруе Інжынерна-эканамічны універсітэт, дзе за грошы ў гэтым годзе будуць навучацца больш за 800 студэнтаў (абсалютная большасць — на эканамічных спецыяльнасцях), а бясплатна — усяго 470. У Санкт-Пецярбургскім дзяржаўным універсітэце сітуацыя іншая: бюджэтных месцаў удвая больш, чым платных. Лідэрамі конкурсу і платнага набору застаюцца юрыдычны, эканамічны, філалагічны факультэты. Тых, хто пажадаў выкласці свае кроўныя за навучанне на прыродазнаўчых факультэтах, не набралася і дзесятка чалавек.

Самы дарагі факультэт горада — юрфак СПбДУ. Цана навучання на дзённым аддзяленні тут дасягае амаль 1500 долараў ЗША за семестр. Пры гэтым, каб паступіць на бясплатную форму навучання на гэтым факультэце, па словах бацькоў, трэба даць хабар у памеры каля 10 тыс.долараў. Наступнымі па папулярнасці з'яўляюцца эканамічны і філалагічны факультэты, дзе адзін год навучання каштуе каля 2-2,2 тыс.долараў.

Што датычыцца працэдуры паступлення, то, як правіла, конкурс на платныя аддзяленні ў значнай ступені ўмоўны. Прыёмная камісія вызначае прахадны бал. Калі абітурыент па выніках тэсціравання набірае неабходную суму балаў (а гэта бывае амаль што заўсёды), яго залічваюць. Як толькі набіраецца неабходная колькасць студэнтаў, прыём спыняецца.

Студэнтаў, якія вучацца за плату, могуць адлічыць за непаспяховасць. Выдатнікі ж, наадварот, маюць шанец праз два семестры перайсці на бясплатную форму навучання. Групы ў ВНУ, як правіла, змешаныя, выкладчык можа нават і не ведаць, хто з яго студэнтаў вучыцца за грошы, а хто бясплатна.

Высокія стандарты бізнес-адукацыі

Праграмы бізнес-навучання па спецыяльнасці "Майстар дзелавога адміністравання" прапануюць у 10 ВНУ Санкт-Пецярбурга. Нягледзячы на аднолькавыя назвы, праграмы ва ўсіх навучальных установах розныя. Улічваючы такую сітуацыю Міністэрства адукацыі Расійскай Федэрацыі зацвердзіла мінімальныя патрабаванні да праграм. Так, дзяржаўны дыплом аб дадатковай да вышэйшай адукацыі з прысваеннем кваліфікацыі "Майстар дзелавога адміністравання" могуць выдаваць навучальныя ўстановы, якія распрацавалі вучэбны план, разлічаны мінімум на 1000 аўдыторных гадзін на працягу не менш аднаго года на дзённым і не менш 1,5 года на вячэрнім аддзяленні.

Сёння ў Расіі такі дыплом маюць права выдаваць 30 ВНУ, 5 з якіх знаходзяцца ў Санкт-Пецярбургу. Кошт вагаецца ў межах 3-7 тыс. долараў ЗША за поўны курс навучання. Айчынныя бізнес-школы ў асноўным рыхтуюць спецыялістаў для расійскіх прадпрыемстваў з улікам асаблівасцей эканомікі краіны.

Побач з айчыннымі на рынку адукацыйных паслуг прапануюць свае праграмы бізнес-навучання і замежныя ВНУ. Так, Стакгольмская школа эканомікі ў Пецярбургу прапануе курс за 8 тыс., а Адкрыты універсітэт Вялікабрытаніі — за 10 тыс. долараў ЗША. Навучанне па заходніх альбо сумесных праграмах, у адрозненне ад расійскіх, ажыццяўляецца на англійскай мове.

Дыплом майстра дзелавога адміністравання адчыняе дзверы як у расійскія, так і ў транснацыянальныя кампаніі, што працуюць на расійскім рынку. Такая праца вельмі прэстыжная і перспектыўная, з гарантаваным высокім заробкам. Пра ўзровень выкладання на курсах сведчыць і тое, што сярод іх выпускнікоў беспрацоўных не сустрэнеш.

Па матэрыялах Інтэрнета падрыхтаваў Уладзімір МАТУСЕВІЧ.

Музейная педагогіка

Звяно ў адукацыйным працэсе

Мы маем усе ўмовы зрабіць так, каб музеі нашай краіны сталі адукацыйнымі пляцоўкамі для вучняў і дарослых. Менавіта музеі могуць быць адным са складнікаў бесперапыннай адукацыі насельніцтва. У гарадах, дзе ёсць шмат музеяў, вырашыць гэта пытанне даволі проста. А як гэта справа можа наладжвацца ў вясковых школах? Не важаць жа вучняў за 20 — 30 км. у раённы ці абласны цэнтр на кожны ўрок. Добрымі памагатымі тут могуць стаць краязнаўчыя музеі, якія існуюць амаль у кожнай школе. Дзякуючы стараннасці нашых педагогаў, руплівасці вучняў у гэтых музеях сабраны багаты матэрыял па гісторыі, культуры роднага краю. Сёння мне хацелася б пагаварыць пра другі шлях развіцця музейнай педагогікі праз школы народнай творчасці, якія працуюць амаль пры кожным вясковым клубе ці Доме культуры. Вельмі часта работа школ народнай творчасці прыроўніваецца да дзейнасці гуртка, асноўная задача якога — развіццё практычных здольнасцей дзяцей. На мой погляд, задача школ народнай творчасці значна шырэйшая. Па-першае, гэта збор і захаванне прадметаў народнай творчасці: вышыўкі, ткацтва, вырабаў з саломкі, лазы, разьбы па дрэве, керамікі, а таксама ўзораў вуснай народнай творчасці: песень, танцаў, абрадаў, паданняў. Сюды трэба аднесці таксама і сустрэчы з носьбітамі гэтай культуры.

Па-другое, гэта глыбокае вывучэнне гісторыі ўзнікнення ўсіх гэтых твораў мастацтва.

На-трэцяе, выхаваўчая роля, мэта якой — дапамагчы дзецям усвядоміць тое, што менавіта ім дасталася ганаровая роля працягваць традыцыі сваіх бабуль і дзядуль, быць тым звяном, дзякуючы якому не перарываецца сувязь пакаленняў. Адсюль вынікае неабходнасць вывучэння менавіта таго, што ўмела і ведала бабуля, вязаць кручком, вышываць ручнікі, сурвэткі, рабіць вырабы з саломы.

Навучыць дзяцей займацца ручной працай — не такая ўжо складаная справа. Цяжэй іншае: выхаваць у іх павагу да народнай творчасці, прывіць любоў да прыгожага. Вельмі важна, каб вучні не толькі ўмелі рабіць, але і разумелі, што кожная рэч, зробленая рукамі майстра, мае сваю гісторыю. Мне здаецца, што менавіта школы народнай творчасці могуць дапамагчы ў гэтым, калі яны будуць наладжваць сваю работу ў цеснай сувязі з музеем.

У дзяцей павінна ўзнікаць неабходнасць праводзіць вывучэнне матэрыялаў, каб лепш засвоіць традыцыйныя формы і ўзоры, разумець іх прыгажосць, складанасць, адчуваць гэта значнасць, быць па-свойму натхнёнымі, цікаўнымі да культуры сваёй мясцовасці і свайго краю. Таму і трэба, каб вучні маглі працаваць з тым, што сабрана ў музеі.

Пачынаць справу музейнай адукацыі, на мой погляд, трэба паступова, з праграмы для пачатковых класаў. Складаць яна павінна настаўніца сумесна з кіраўніком школы народнай творчасці. Яны разам распрацоўваюць формы правядзення заняткаў, вызначаюць тэмы, якія можна вывучаць па праграме ўрокаў, адбіраюць матэрыялы для практычных заняткаў, якія найлепш адпавядаюць тэме, разглядаюць менавіта тыя экспанаты, якія патрэбныя для заняткаў.

Паўстае пытанне: хто павінен праводзіць такія заняткі? Гэта залежыць ад кадраў, якімі кіруе школа народнай творчасці. Калі гэта асоба з педагагічнай адукацыяй, то яна і павінна праводзіць работу з вучнямі.

Па-першае, знаёмства з музеем. Настаўнік вядзе вучняў па музеі і расказвае пра матэрыялы, якія там сабраны. Па-другое, заняткі, якія праводзяцца з выкарыстаннем экспанатаў. Па-трэцяе, практычная работа. Калі ж у краіне школы народнай творчасці не стане патрэбы, то ёй заняткі, на якіх толькі метадычную і практычную дапамогу настаўніку пачатковых класаў.

На занятках можна запрашаць людзей, умельцаў, якія валодаюць рознымі відамі народных рамёстваў. На мой погляд, гэта можа быць адна з найлепшых форм навукі, удзелу.

Без спецыяльнага фінансавання арганізаваць работу музейнай школы таксама немагчыма. Кожны вучань павінен быць забяспечаны ўсім патрэбным для работы: матэрыяламі і прыладамі працы. Работа вялікая, але і неабходная. Калі вучань будзе мець магчымасць займацца патрэбнай справай, яго будуць цікавіць і розныя віды народнай творчасці, выставы.

Ларыса ПОЎХ,
настаўніца Ленінскай сярэдняй школы
Жабінкаўскага раёна.

...ы-экскурсіі для асобных класаў з мэтай прапаганды работы школы, выставы для бацькоў вучняў, выставы ў дзіцячым садку, выставы з нагоды якога-небудзь свята.

Формы правядзення заняткаў у школе народнай творчасці могуць быць рознымі. Умоўна іх можна падзяліць на дзве групы: тэарэтычныя і практычныя. Да першай групы можна аднесці завочныя падарожжы, апавяданні-казкі, сустрэчы, віктарыны, гульні тыпу "Што? Дзе? Калі?", "Поле цудаў", "З бабулінага куфэрка", "У госці да Несцеркі", "Казачная майстэрня", "Належніцкі-чараўнічкі", "Казачны кірмаш", "Сялянская хатка".

Пры правядзенні практычных заняткаў настаўнік павінен падбіраць такую работу, каб яна магла быць выканана за 45 хвілін (за адны заняткі). Дзеці кожны раз павінны бачыць канкрэтны вынік сваёй працы.

Пры арганізацыі музейнай школы такога тыпу мэтазгодна выкарыстоўваць наступную літаратуру:

Фадзеева В. "Беларускі ручнік". Мінск, Полымя, 1994;

Красючкова Е.И., Дубовицкая Л.П. "Учимся вышивать". Минск, "Полымя", 1989;

Почікова Н.В., Дехтяренко В.Н. "Инкрустация соломкой". Минск, "Полымя", 1988;

Лобачевская О.А., Кузнецова Н.М. "Возьми простую соломку". Минск, "Полымя", 1988.

І шматлікія артыкулы, якія друкуюцца ў часопісе "Пачатковая школа" на гэтую тэму. А цяпер я хацела б прапанаваць тэмы, якія, на мой погляд, можна вывучаць у школе народнай творчасці.

Матэматыка.

1 клас. Тэма: Геаметрычныя фігуры. Складанне шматвугольнікаў з квадрата і прамавугольніка.

Тэма ў музеі: "Павук" — элемент упрыгожвання сялянскай хаты. Практычная работа: пабудова канструкцыі з саломкі для "Павука".

2 клас. Тэма: Геаметрычныя фігуры. Пабудова на паперы трохвугольніка, прамавугольніка, квадрата.

Тэма ў музеі: Геаметрычны арнамент — традыцыйны беларускі ўзор. Практычная работа: складанне геаметрычных узораў для вышыўкі сурвэткі, ручніка. Вышыўка хусцінкі ці сурвэткі крыжыкам па ўзорах, зробленых самастойна, інкрустацыя саломкай.

Выяўленчае мастацтва.

1 клас. Тэма: Раслінныя матывы ў арнаменце на тканіне, вышыўка, разьба па дрэве.

Тэма ў музеі: Раслінныя і геаметрычныя арнаменты беларускіх ручнікоў, фартушкоў. Знаёмства з экспазіцыяй у музеі "Беларускі фартушок". Практычная работа: нанясенне ўзору на фартух беларускага нацыянальнага адзення.

Тэма: Мастацкае вырашэнне складанай паперы з паперавых квадратаў.

Тэма ў музеі: Выразанне па паперы сурвэткі на паліцу для падручнікаў метадам выцінанкі.

2 клас. Тэма: Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва. Замалёўка ўзораў народнай цацкі.

Тэма ў музеі: Беларуская цацка з саломы, дрэва, гліны.

Тэма: Пано для ўпрыгожвання класа. Калектыўная работа.

Тэма ў музеі: Аплікацыя саломкай. Практычная работа: аплікацыя саломкай на тканіне на тэмы сюжэтаў беларускіх казак.

Чалавек і свет.

1 клас. Тэма: Чалавек і працавітасць. Гісторыя ўзнікнення адзення. Беларускае нацыянальнае адзенне.

Тэма ў музеі: Нацыянальнае адзенне нашай мясцовасці. Практычная работа: вышыванне фартушка для лялькі.

Тэма: Абрады, звычаі, традыцыі нашага краю.

Тэма ў музеі: Складанне сцэнарыя свята першай бульбы. Практычная работа: удзел дзяцей у святе Купалля.

2 клас. Тэма: Я і людзі навокал. Беларускія абрады і традыцыі.

Тэма ў музеі: Вывучэнне беларускіх, купальскіх гульняў, карагодаў. Практычная работа: нанясенне ўзораў, малюнкаў на макеты вялікодных яек.

Зразумела, што да выбару тэм, якія могуць вывучацца ў школе народнай творчасці, трэба адносіцца вельмі ўважліва. Галоўнае, каб гэта работа выклікала ў вучняў пазнавальную цікавасць да мастацтва і культуры свайго народа.

Магчыма, мае прапановы не вельмі рэальныя. Але калі мы не прымусім сябе адысці ад стандартнага ўрока, то рэформа, на мой погляд, ніякіх дабра не дасць сваіх вынікаў. Неабходна зрабіць так, каб бібліятэкі, музеі, тэатры былі не толькі месцам правядзення вольнага часу і пазакласнай работы, але і неад'емным звяном адукацыйнага працэсу.

Стаў музей класам

Вядомы вучоны-акадэмік Пётр Ракіцкі — ураджэнец Мазыршчыны. У свой час ён вучыўся ў Мазырскай гімназіі, у школе-камуне Лепеля, пасля — у МДУ імя М.В.Ламаносава, аспірантуры, затым займаўся навуковай працай. З 1960 па 1977 год працаваў у Мінску, шмат гадоў узначальваў акадэмічны Беларускі інстытут генетыкі і цыталогіі.

Пяць гадоў таму назад у Крынічанскай сярэдняй школе быў створаны музей акадэміка Ракіцкага. У ім знайшлі свае месца асабістыя рэчы Пятра Фаміча, яго дакументы (атэстат прафесара, ваенны білет), кнігі, якія напісаў знакаміты вучоны, шэраг навуковых прац. Дарэчы, іх, пры падрыхтоўцы да заняткаў, скарыстоўваюць выкладчыкі Мазырскага пединстытута імя Н.К.Крупскай.

У музеі захоўваюцца ўзнагароды вучонага — ордэн "Знак Пашаны", медалі.

Школа падтрымлівае цесныя сувязі з яго роднымі. Некалькі разоў у пасёлак Крынічны прыязджала яго дачка Тамара Пятроўна, якая жыве ў Мінску.

Даволі часта школу наведваюць вучні акадэміка. Сярод іх, напрыклад, загадчык аддзела інстытута генетыкі і цыталогіі Ірма Барысаўна Моссе, супрацоўніца гэтай установы Роза Іосіфаўна Ганчарова.

Добрыя ўспаміны засталіся ў вучняў ад сустрэчы з дырэктарам гэтага інстытута Н.А.Карцелем, які прадаўжае справу свайго папярэдніка — акадэміка П.Ф.Ракіцкага. Дарэчы, адна з вуліц пасёлка Крынічны носіць імя вучонага.

З дня заснавання да сённяшняга часу музей апякае настаўніца Тамара Антоненка. З ліку старшакласнікаў Тамара Уладзіміраўна падрыхтавала 15 лектараў-экскурсаводаў.

Добра сябе зарэкамендавалі ў гэтай справе старшакласнікі Вольга Антоненка, браты Аляксей і Аляксандр Куксачэнкі, шасцікласніцы Ірына Антоненка і Людміла Данільчук.

Музей стаў своеасаблівым класам, у якім праводзяць урокі па біялогіі.

Яго наведваюць настаўнікі іншых школ раёна.

Аляксандр ГРУШЭЦКІ,
настаўнік.

Юбілеі

На высокім Алтары

30 верасня — 70 гадоў народнаму паэту Беларусі Нілу Гілевічу

Колькі гадоў таму назад чытаў раман у вершах Ніла Гілевіча "Родныя дзеці". Усё мяне захапіла: і сюжэт, і прыгажосць строф, і музыка радкоў. А галоўнае — я апынуўся ў такім блізкім і знаёмым мне асяродку жыцця, напоўненым сапраўдным беларускім духам. А якая філасофія, логіка, шырыня і глыбіннасць разваг ва ўступах да кожнага раздзела твора. Шмат што перачытваў па некалькі разоў. Узрушаны, занатоўваў у запісную кніжку:

Мар'яна стала строга,
сціпла
Перад маўклівай
збажынай —
Як перад залай чуйна сціхлай
У ззянні зорнасці начной.

І толькі пасля, калі крыху прыціхлі пачуцці, засяродзіўшыся, каб яшчэ і яшчэ раз сабрацца з думкамі і зразумець, што мяне так узрушыла ў гэтай страфе, усвядоміў да яснейшага ясна: цуд — вялікі цуд жыцця!

Мар'яна, дзіця прыроды, чытала самае запаветнае і свайго сэрца, і сваёй узрушанай узвышана-светлымі пачуццямі душы. І галоўнае тут — якая аўдыторыя слухала яе! Неабдымнае, напоўненае загадкавай, недаступнай розуму таямніцай, мора збажыны. Яно, прымоўклае, прыціхлае, услухоўвалася ў шчырую споведзь Жанчыны, якая ўпершыню спазнала Каханне. Божа, якая аўдыторыя! Мільёны, мільярды каласоў — слух і зрок маці-зямлі. І ззянне зорнасці начной — яно надавала моманту непаўторную ўрачыстасць. Святлеўся і прыцішана дыхаў неабсяжны прастор зямлі і нябёсаў — прастор для вольнага палёту чалавечага духу.

А Мар'яна спавядалася: прызнавалася, каялася, клікала, звала, падала і ўзляталася, трымала перад нябачным каханым і ўважліва-засяроджанай на яе малітоўных словах хлебнай нівай незвычайную ў сваёй гарачай шчырасці прамову:

"Прыйдзі —
як снег на квецень маю,
Прыйдзі —
як бура на зямлю —
Не страшна мне, бо я —
кахаю,
Не скрушна мне, бо я —
люблю.
Я ўсё сцярплю, я ўсё стрываю
І ўсё навек благаслаўлю —
Адно адчуй, як я кахаю,
дно спазнай, як я люблю.
Ці зладжу я з сабой —
не знаю,
І аб адным цябе малю:
Не папракай, што я кахаю,
Не праклінай,
што я люблю..."

Два роднасныя словы — кахаю і люблю. А як яны, узважаныя і ўсвядомленыя Майстрам, з кожным радком набываюць новы сэнс!

Адных "Родных дзяцей" ужо даволі, каб стаць класікам нацыянальнай літаратуры і заслужыць павагу і ўдзячнасць сваіх суайчыннікаў.

Ведаючы, што Ніл Гілевіч цікавіцца справамі нашай літаратурнай суполкі "Світанак", што працавала пры раённай газеце "Пастаўскі край", я паслаў яму (вядома, на суд) нізку сваіх вершаў. Праз колькі часу атрымліваю ліст, датаваны 3 ліпеня 1995 года. Пачынаецца ён так: "Паважаны Аркадзь Іосіфавіч! Перабіраў пасля перасялення ў Дом урада старыя паперы — і знайшоў Ваш ліст з вершамі, пра якія тады адразу ж хацеў нешта напісаць Вам, бо нават "птушачкі" і пытальнічкі стаяць, але штосьці перашкодзіла і — так і засталося. Прасіць прабачэння ўжо няёмка, вершы разглядаць — калі Вы за гэты час напісалі шмат новых — таксама няёмка, — таму скажу колькі слоў пра іншае".

Далей, як даўно знаёмы чалавек, паэт працягвае: "Вас я ведаю не толькі па гэтых вершах, але і па тых, што друкаваліся ў "Руні", у "Настаўніцкай газеце", у "Звяздзе" (прыпеўкі), здаецца, і яшчэ дзесьці".

Ведаючы, што я працую настаўнікам, ён шчыра распавёў далей: "Усё жыццё з павагай і спачуваннем думаю пра вясковых настаўнікаў, якім Бог, разам з любоўю да роднага слова, даў і творчую іскру, і якія сціпла, але нястомна, стараюцца з гэтай іскры спальваць агеньчыкі-вершы. Такіх настаўнікаў на Беларусі вельмі шмат — і дзякаваць Богу, бо менавіта на іх у значнай меры трымаецца ў нас беларускі настрой і беларускі дух. Адным з іх удаецца падняцца вышэй і пайсці далей у людзі, выдаць кнігу, а то і некалькі, другія застаюцца ў маштабах раёна, вобласці, — як любіў гаварыць П.У.Броўка: "Як каму пашанцуе". Бывае і так, што вучань, якому настаўнік-паэт прышчапіў любоў да слова, перарасце настаўніка і стане вядомым і нават выдатным паэтам, — і хто скажа, што настаўніку ў гэтым разе не пашанцавала?.."

Ніл Сымонавіч як у ваду глядзеў — ён чытаў мае думкі. І што цікава: жывучы ў сталіцы і будучы ў водавароце такога разнастайнага пісьменніцкага і грамадскага жыцця, нейкім чынам знаходзіць хвілінкі, каб пацікавіцца, чым жыве літаратурная правінцыя, унікнуць у яе справы і праблемы.

"А другое, пра што хацеў бы сказаць, — вёў гутарку са мной Ніл Сымонавіч, — гэта мясцовыя суполкі паэтаў і пісьменнікаў і іх выданні (літстаронкі, або нават альманахі і зборнікі, як у вас у Паставах). Надзвычай важна, каб такія выданні жылі і пашыраліся. Бо ніхто не можа сказаць, калі і як — з якой "раёнкі" — можа пачацца вялікае літаратурнае імя. Зрэшты, і не толькі літаратурнае, у Еўропе, я ведаю, у правінцыі выходзіць шмат цікавых літаратурных выданняў. А ў нас... Вядома, чакалі нашага вымірання, ды дзе там. Ну, а мы будзем жыць. І калі-небудзь і ў нас будзе як у Еўропе".

Я ўвесь час пільна і зацікаўлена сачу за ўсімі публікацыямі Ніла Гілевіча ў абарону нашай роднай мовы. Якімі пакутамі, скрухаю і болем напоўнены радкі паэта, звернутыя да тых, хто бэсціць і зневажае нашы нацыянальныя святыні:

Пагарда да роднага слова,
Да мовы, што з веку вякоў
І верай, і праўдай суровай
Жывіла душу прабацькоў;
Пагарда да родных мелодый,
Да песень, што з гэтай зямлі
І гучнасць, і фарбы, і водар
У кожную ноту ўзялі...
І мудрае папярэджанне:
Помніце ўсе:
калі вы зневажаеце
І абражаеце мову народа, —
Вы не ЯЕ —
вы сябе прыніжаеце,
Нізкая ваша з вас лезе парода.

Гаворачы аб немагчымасці каму б там ні было ўнізіць, як і маці-зямелюхну, родную мову, паэт дае вельмі слушную параду:

Ну, а калі ад кухоннага посуду
Дух ваш папросіцца
ў высь Перунову —
Лепшага век вы
не знойдзеце спосабу,
Як акунуць сябе
ў родную мову.

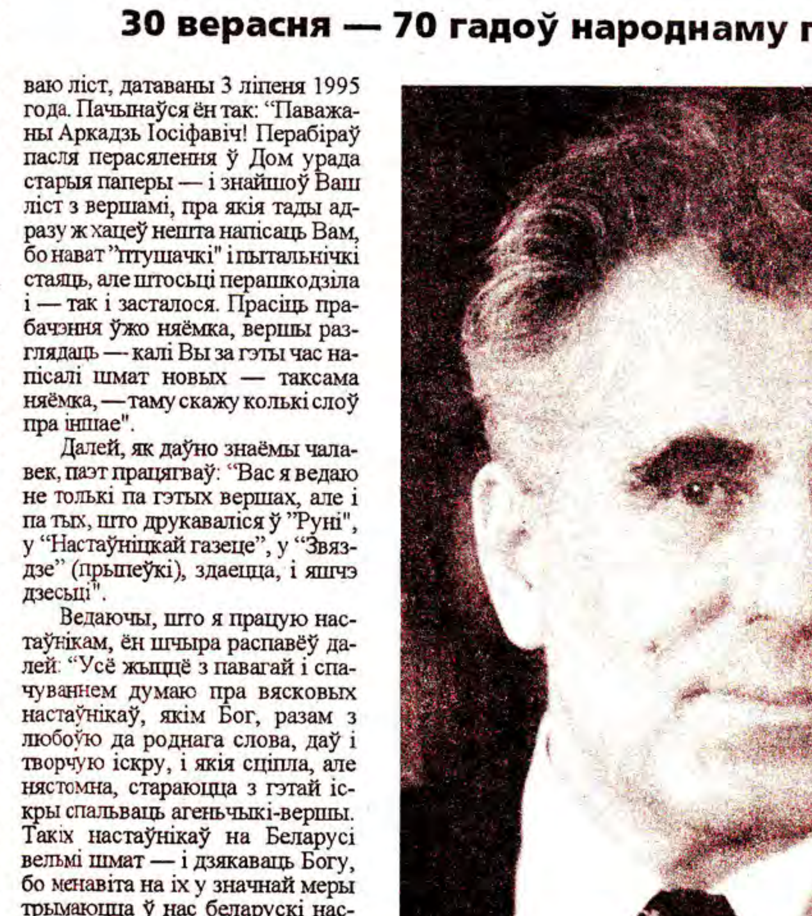
Думаю, ніхто не памкнецца аспрэчваць той факт, што Ніл Гілевіч не толькі ў пісьменніцкім асяродку, але і ва ўсёй Беларусі з'яўляецца самым гарачым, шчырым, паслядоўным, неадступным абаронцам беларускай мовы — галоўным яе абаронцам.

Я свята берагу экслібрыс, прысланы мне Нілам Сымонавічам, зроблены мастаком Я.М.Цахановічам яшчэ ў 1971 годзе. Побач з партрэтам Францішка Багушэвіча словы: "Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!"

Не хацелася б прыпамінаць сумнавядомыя радкі, дзе прозвішча народнага паэта было пазначана з меленькай літары ды яшчэ і ў множным ліку. Чытаючы, я адразу і не паверыў, перачытаў яшчэ і яшчэ раз. Не — ніякага падману зроку.

Доўга я сядзеў у задуменні, нейкі ўвесь як здратаваны. Самі сабой пацягнуліся "рука к перу, перо к бумаге..."

Атрымліваю ліст ад Ніла Сымонавіча, напісаны 25 снежня 1996 года. Радкі — вельмі ўзрушаныя: "Дарагі Аркадзь Іосіфавіч! Каб менш грахоў пераносіць у новы год — спяшаюся ўсё-такі сёлета падаць Вам гэты голас, які, спадзяюся, пачуе і Усявышні. А голас мой — гэта голас шчырай удзячнасці Вам за ўвагу, якую я адчуў і ў вершы да майго юбілею (фу, да чаго ж мне не да душы гэтыя юбілеі!), і ў апошнім, які Вы прыслалі ў "ЛІМ" — у абарону маёй чалавечай годнасці і гонару (відаць, "ЛІМ" яго не надрукуе, але для мяне важна, што ён напісаны, што ён ёсць, што ёсць людзі, якія абразу Н.Г. успрымаюць як асабістую)".

Народны паэт — не з ласкі высокіх кабінетаў. Народны — па нацыянальным духу, па накіраванасці думак, па вечнай знітаванасці са сваім народам і бацькоўскай зямлёй, па высокім чалавечым стаўленні "...да памяці продкаў. Да славы і гонару іх, Да іхніх мазольных наробкаў, Да іх курганоў векавых...", па той мужнай і самаадданай працы на ніве Адраджэння. Нездарма ж паэт заявіў: "...Душа мая і ў небе будзе трызніць Беларуссю..."

Схіляючы галаў перад пісьменніцкім і грамадзянскім подзвігам Песняра, па-вучнёўску ўсхвалявана прамаўляю яму свае сціплыя словы:

Зарабіўшы
першы кусок хлеба,
Зразумелі, што жыццё —
не фэст.
А сягоння волатам да неба
Узняліся, нібы Эверэст.
Ва усе бакі
бязмежжа даляў —
Вышыня, прастор
для дужых крыл.
Упісана у паэзіі скрыжалі
Золатам навек: Гілевіч Ніл.
Грэх сказаць,
што шчасце не спазнана,
І што вузкаю была шаша.
Толькі, як жывая тая рана,
Увесь час баліць чагось душа.
Гэты боль, напэўна,
й не пакіне,
І ён будзе мучыць зноў і зноў,
Покуль нашы
бэсцяцца святыні
З боку самых розных дзікуноў.
Моські Вам кідаюцца
пад ногі,
З-за вуглоў цкуюць —
кусі, кусі!
Не, не збіць ім
з выбранай дарогі
Песняра — ды Белае Русі!
Ці такое намі перажыта,
Пройдзе час —
апомніцца народ.
А у Вас штогод —
сцяною жыта,
Як ні ў кога, добры ўмалот.
І, вядома, слыннаму паэту
Цяжкавата —
ціснe славы груз.
Паказалі Вы ўсяму свету,
На што здатны
шчыры беларус.

Аркадзь НАФРАНОВІЧ,
настаўнік-пенсіянер, член
Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Фота Ул.КРУКА.

Лексіс

Пра фразеалагізмы і нефразеалагізмы

У школьнай практыцы выкладання мовы і літаратуры настаўніку іншы раз даводзіцца задумвацца над пытаннем: ці гэта фразеалагізм, ці аўтарская разгорнутая метафара, ці штосьці іншае, нефразеалагічнае?

Галоўная, вызначальная прымета фразеалагізма — гэта яго семантычная цэласнасць. Яго сэнс не выводзіцца са значэнняў кампанентаў (калі іх разглядаць на ўзроўні слоў). Напрыклад, у фразеалагізме *пятая калона*, як і ў любым іншым, "усе словы вядомыя, а сэнс цэлага застаецца няясным" (Б.А.Ларын). Нельга лічыць фразеалагізмам, скажам, такое ўстойлівае, узнаўляльнае, не менш як двухкампанентнае словазлучэнне, як *каторая пара*, хоць у асобных лексікаграфічных і іншых працах яно разглядаецца ў якасці фразеалагічнай адзінкі. Яно не мае семантычнай цэласнасці, а яго састаўныя часткі не страчваюць свайго лексічнага значэння: *каторы* — "доўгі, працяглы", *пара* — "час".

У маёй "Фразеалогіі сучаснай беларускай мовы" (1998) больш-менш падрабязна апісана, чаму не ўваходзяць у фразеалагічны склад такія моўныя адзінкі: 1) словазлучэнні, у якіх лексічнае значэнне аднаго са слоў рэалізуецца толькі ў спалучэнні са строга акрэсленым словам ці словамі (*рабінавая ноч*); 2) апісальныя дзеяслоўна-іменныя звароты тыпу *даваць згоду*; 3) перыфразы (*цар звяроў*); 4) састаўныя тэрміны, у складзе якіх словы не страчваюць лексіка-семантычнай самастойнасці (*вугляхіслы газ*); 5) непераасэнсаваныя крылатыя выразы тыпу *быць альбо не быць*, а таксама пераасэнсаваныя, калі яны маюць форму закончанага простага ці складанага сказа і канструктыўна не могуць спалучацца са словамі свабоднага ўжывання (*Каб сонца засланіць, вушэй асліных мала*); 6) прыказкі (*Яблык ад яблыні недалёка падае*).

Спынімся далей на трох асобных групах моўных або маўленчых адзінак, адны з якіх з'яўляюцца фразеалагізмамі, а другія — не.

1. Часам некаторыя мовазнаўцы не хочуць прызнаваць фразеалагізмамі выразы, абодва кампаненты якіх пішуцца праз злучок: *больш-менш, гуляй-вецер, брат-сястрыца, узвей-вецер, перакаці-поле, далей-болей, збор-дружына, молада-зелена, першы-лепшы, прышый-прысцябай, разлюлі-маліна, трын-трава, шахер-махер* і г.д. Іншы раз іх называюць складанымі словамі, спалучэннямі сэнсава блізкіх слоў, "парнымі спалучэннямі асацыятыўнага характару" і пад. А такіх выразаў у "Фразеалагічным слоўніку беларускай мовы" каля 60. Большая іх частка падаецца і ў ТСБМ са знакам ромба — як фразеалагізмы. І гэта несумненныя фразеалагізмы. Яны маюць усе прыметы, характэрныя для гэтай моўнай адзінкі, і адрозніваюцца ад іншых фразеалагізмаў толькі дэфісным напісаннем.

А тое, што яны пішуцца праз злучок, — гэта даніна традыцыі, вынік падгонкі пад агульнае правіла. Так, у акадэмічных "Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі" (Мн., 1959. С.44) у адным шэрагу з такімі, напрыклад, лексічнымі ўтварэннямі, як *адзін-адным, даўным-даўно, крыж-накрыж, ціха-глуха, жыўбыў, жыць-пажываць* падаюцца і фразеалагізмы *раз-пораз, якніяк, сам-насам, шыта-крыта, шыварат-навыварат, бокам-скокам, далей-болей, сяды-тады* і інш.

Многія з фразеалагізмаў, якія сёння пішуцца праз злучок, раней мелі іншае напісанне. Выраз *шыварат-навыварат* (запазычанне з рускай мовы) яшчэ на пачатку XX ст. пісаўся як тры кампаненты: *шиворот на выворот*. Адна з ранніх фіксацый фразеалагізма *сам-насам* адносіцца да 1599 г. — у форме *самъ на самъ*. Гэтак жа і ў слоўніку І.І.Насовіча (1870). Да 1959 г. пісалі: *сам-насам*, пасля — з адным злучком: *сам-насам*. Параўнаем у сучаснай украінскай мове: сам-на-сам.

Некаторыя выразы прыйшлі да нас з лацінскай мовы, дзе яны пішуцца асобна, у два словы: *alta mater, volens nolens*. Параўнаем у нямецкай мове: *Schacher und Macher*. У нас жа яны маюць дэфіснае напісанне: *альма-матэр, воленс-ноленс, шахер-махер* і *воляй-няволяй* (калька з лацінскай мовы).

Фразеалагізм *абяцанка-цацанка* паходзіць з прыказкі *Абяцанка — цацанка, а дурню радасць*, дзе паміж першымі кампанентамі не было злучка. Параўнаем у І.І.Насовіча: *Абяцанка цацанка, а дурню радасць*. Выраз *хочаш не хочаш* пішам у тры словы, а ўтвораны на яго аснове *хоцькі-няхоцькі* — праз злучок.

Дэфіснае напісанне некаторых фразеалагізмаў не зусім стасуецца з пранікальнасцю іх структуры, з магчымасцю ўжывання злучніка "і" ("ды") паміж кампанентамі; параўнаем: *хлеб-соль і хлеб ды соль; цяп-ляп і цяп ды ляп; шыта-крыта і шыта і крыта; сям-там і сям і там; такі-сякі і такі і сякі*. Як бачым, з ужываннем злучка ў гэтых і падобных выразах ёсць праблема. Супастаўім і такія паралелі: *адсюль-адтуль і ні адсюль ні адтуль; бокам-скокам — дзе бокам дзе скокам, то бокам то скокам, хоць бокам хоць скокам, ці бокам ці скокам; сюды-туды — і сюды і туды, ні туды і ні сюды, то туды то сюды, сюды ці туды; сяды-тады — то сяды то тады; сяк-так — і сяк і так, не сяк дык так, так ці сяк, хоць так хоць сяк ці так ці сяк; тое-сёе — і тое і сёе, ні тое ні сёе, тое ды сёе, то тое то сёе* і г.д.

2. Пераважная большасць фразеалагізмаў узнікла ў выніку метафарычнага, метанімічнага ці сінекдахічнага пераасэнсавання адпаведных свабодных словазлучэнняў, але не кожнага слова паасобку (што вельмі важна мець на ўвазе), а ўсяго словазлучэння ў цэлым, г.зн. на сінтаксічным узроўні. Напрыклад, выраз *трымаць вуха востра* — метафарычнае ўтварэнне "жывёльнага паходжання", яно склалася ў выніку пераносу на чалавека дзеянняў, звычак, скажам, каня ці сабакі, якія пры адчуванні небяспекі востра трымаюць вушы, прыслухоўваюцца, насцярожваюцца.

Калі ж метафарызацыя адбываецца не на сінтаксічным узроўні, а пераасэнсоўваецца кожнае слова асобна, то такое словазлучэнне не атрымлівае цэласнага значэння і не можа стаць фразеалагізмам. Да прыкладу, у паэме Я.Коласа "Сымон-музыка" чытаем: "Панёс ён людзям песень дар — *агонь душы і сэрца жар*". Тут слова жар мае значэнне "палкасць", а сэрца абазначае "пачуцці". Аднак перад намі не фразеалагізм, а свабоднае словазлучэнне, у якім абодва словы захоўваюць сваё лексічнае значэнне (пераноснае). Гэта словазлучэнне з сэнсавага боку з'яўляецца сумай двух пераносных значэнняў — "палкасць пачуццяў". Тое самае бачым і ў словазлучэнні *агонь душы*, дзе *агонь* — "палымянасць, уздым", а *душа* — "натхненне".

Не мяняе сутнасці справы і тое, калі такія словазлучэнні становяцца больш-менш устойлівымі і ўзнаўляльнымі. Гэтыя ж *жар сэрца* і *агонь душы* нярэдка сустракаюцца ў маўленні — галоўным чынам у паэтычных творах: "Я нясу вам дар братніх скіб і сяліб, смутак сосен і ліп, дума́к дар, *сэрца жар* — вольных, звонкіх песень чар" (Я.Купала); "Нікому да Пецёфі не ўдавалася ствараць вершаў, у якіх бы так непадзельна былі зліты *жар сэрца* і звон клінка, любоў і нянавісць да ворагаў, чуласць і рашучасць" (М.Танк); "Табе ж я данёс праз граніцы *агонь* сваёй шчырай *душы*" (П.Прыходзька); "О, шчасце жыць, не ведаць прыкрасці, *агонь душы* людзям аддаць!" (І.Калеснік); "Там *душы агонь* затухне" (Я.Колас).

Нельга лічыць фразеалагічнай адзінкай і, напрыклад, словазлучэнне *крык душы*, якое ў некаторых слоўніках і навуковых працах прыводзіцца як фразеалагізм. Тут таксама маем справу з паасобку пераасэнсаванымі словамі, са слоўнікавымі значэннямі слоў: *крык* (чаго) — "моцнае праяўленне чаго-небудзь", *душа* — "пачуцці".

3. Калі фразеалагізмы разглядаць паводле таго будаўнічага матэрыялу, на аснове якога яны ўтварыліся, або па наяўнасці ў іх афармленні спецыфічных прымет мастацка-паэтычнага характару, дык у асобную групу можна вылучыць таўталагічныя выразы. Іх каля 170: *адзін у адзін, баш на баш, было не было, з вока на вока, зуб на зуб не пападае, на кані і пад канём, з рук у рукі, як свет светам, песня песняў, як май змаяваў, хоць гаць гаці* і г.д.

Іншы раз у гэту групу ўключаюць спалучэнні, у якіх няма нічога фразеалагічнага. Так, М.М.Аляхновіч у артыкуле, змешчаным у зборніку "Святло сакавіцкага слова" (Брэст, 1998. С. 98—109) называе "фразеалагізмамі — характарыстыкамі суб'екта (асобы)" такія спалучэнні двух аднолькавых назоўнікаў (адзін у назоўным, а другі — у творным склоне), як *звер зверам, пень пнём, абух абухом, дуб дубам*. Але ж ужываючыся ў маўленні, як правіла, у ролі выказніка, гэтыя спалучэнні заўсёды абазначаюць тое самае, што і адпаведныя назоўнікі ў адным са сваіх значэнняў, толькі з адценнем узмацнення. Параўнаем, напрыклад: "Свёкар быў *звер* і скупеча" (Я.Брыль) і "Стадольскі ж *звер зверам*... Так з бізуном і шныпарыць" (М.Машара). Можна прывесці шэраг прыкладаў на ўжыванне названых спалучэнняў (дарэчы, М.М.Аляхновіч не пацвярджае свае тэарэтычныя разважанні ілюстрацыйным матэрыялам): "Гэты старэйшы, Юзік, дурны, *абух абухом*" (А.Чарнышэвіч); "Зірнеш (на суседа ў самалёце) — пнём пень, зноў грабецца цераз неба за бананамі ў Пнампень" (В.Макарэвіч); "І што, па-твойму, я павінна канфліктаваць з Алегам за тое, што ён *дуб дубам?..*" (Я.Радкевіч); "Ніхто нічога не ведае. *Дубы дубамі*" (С.Астравец).

Ва ўсіх выдзеленых спалучэннях — творны ўзмацнення, які ў злучэнні з назоўным прэдыкатыўным ужываецца для сумеснага выражэння аднаго і таго ж паняцця; напрыклад, і ў такіх спалучэннях: *абібок абібокам* (у Я.Брыля), *свіння свіннёю* (у У.Караткевіча), *дурань дурнем* (у З.Дудзюк), *вахлак вахлаком* і *ёлуп ёлупам* (у К.Крапівы). І ўсё гэта, зразумела, не фразеалагізмы.

Надаўшы згаданым вышэй спалучэнням статус фразеалагізмаў, М.М.Аляхновіч спрабуе даказаць, што засведчаныя слоўнікамі пераносныя значэнні слоў *звер, пень, абух, дуб* утварыліся не на базе зыходных значэнняў гэтых слоў у працэсе іх метафарызацыі, а з'яўляюцца вынікам "адфразеалагічнай дэрывацыі", склаліся на аснове гэтых нібыта фразеалагізмаў (*звер* — ад *звер зверам* і г.д.). Беспадстаўна ўключаецца ў фразеалагічны склад і яшчэ адна падгрупа "таўталагічнай структуры" — "фразеалагічныя мадэлі "прыслоўе + дзеяслоў"": *лежма ляжаць, гульма гуляць, кішма кішэць, крычма крычаць, плётма плесці, пёкам пячы, шчымам шчымець, валам валіць, біткам набіць* і інш. Тут дзеясловы рэалізуюць сваё слоўнікавае значэнне, а прыслоўе выконвае амаль такую ж функцыю, як і творны ўзмацнення.

Праўда, варта зазначыць, што чатыры словазлучэнні гэтай мадэлі фразеалагізаваліся, набылі часткова цэласнае значэнне. У выразах *есці поедам* і *хадзіць ходырам (хадуном)* іх дзеяслоўныя **сэнсаўтваральныя кампаненты суадносяцца (але не супадаюць!) з перыферыйнымі значэннямі адпаведных слоў**. Гэтыя выразы, агульныя для ўсходнеславянскіх моў, па праве фіксуюцца беларускімі, рускімі і ўкраінскімі фразеалагічнымі і тлумачальнымі слоўнікамі. У двух другіх выразах дзеяслоўныя кампаненты (таксама сэнсаўтваральныя) застылі ў форме загаднага ладу, а самі фразеалагізмы сталі выклічнікавымі: *прападзі пропадам* (што, хто), *гары ён (яна, яно, яны) гарам*.

Вяртаючыся да спалучэнняў тыпу *дуб дубам*, можна адзначыць, што ў мове ёсць знешне падобныя да іх фразеалагізмы, і ўсе яны маюць цэласнае значэнне, якое "не ёсць ні здабытак, ні сума семантычных элементаў" (В.У.Вінаградаў). Гэта *чын чынам* і *чын чынаром* — "так, як належыць, як трэба, як прынята"; хмара *хмарай* — "у кепскім настроі, пануры, сярдзіты, злосны"; *жарты жартамі* і *смех смехам* — "што ні гавары, але...". Толькі ў адным з іх (*хмара хмарай*) генетычна прагляднаецца мадэль з творным узмацнення.

Іван ЛЕПЕШАЎ,
прафесар Гродзенскага дзяржаўнага універсітэта імя Янкі Купалы.

Паэтычны каляндар

Верасень

7 верасня — 210 г. з дня нараджэння Джузепе Джоакіна Бэлі (1791 — 1863), італьянскага паэта.
14 верасня — 680 г. з дня смерці Дантэ Аліг'еры (1265 — 1321), вялікага італьянскага паэта.
18 верасня — 30 г. з дня смерці Аляксандра Пракоф'ева (1900 — 1971), рускага савецкага паэта.
24 верасня — 180 г. з дня нараджэння Цыпрыяна Норвіда (1821 — 1883), польскага пісьменніка, мастака, скульптара.

Джузепе Джоакіна Бэлі

Хрэсьбіны сына

О, як ты прыфрапціўся! Божа мой!
Ва ўборы новым едзеш у карэце.
І за табою ловяць слодыч дзеці.
Ты ўвесь народ на баль склікаеш свой.

Тупы асёл з бязмозглай галавой!
Ці ж хрэсьбіны твае адны на свеце?
І ты — ці маеш гэта на прыкмеце? —
Папоўніў свет яшчэ адным слугой.

Віно на балі льецца і іскрыцца —
П'юць за таго, хто не пазбегне бед,
Хто будзе рады супу з чачавіцы.

Няшчасныя, уцямце лепш на свет,
Што лепш у нас: на Божы свет з'явіцца?
Або зусім не бачыць гэты свет?

Дантэ

* * *

Я часта разважаю, і не дзіва,
Што пахудзеў і нейк увесь пагас,
І з жалю да сябе скажу тужліва:
"Хто перажыў такое хоць бы раз?"

Амур умее нападаць імкліва —
Ён выбірае той журботны час,
Як пачуццё галосіць пранізліва,
А думка ўсё адна, усё пра вас.

І, каб рассеяць нечак засмучэнне,
Шукаць ратунак я іду хутчэй —
Хачу я ўбачыць вас хоць на імгненне.

І толькі ўбачу — зноў няма надзей,
І, перажыць не могучы ўзрушэння,
Душа імкнецца вырвацца з грудзей.

* * *

Нас пачуццё кахання выдае.
Яго схаваць у сэрцы немажліва.
Імчыць Лізета з думкай ганарлівай,
Што хутка мара здзейсніцца яе.

Вось перад ёю вежа паўстае.
За часам сочыць там душа цярпліва.
І строгі голас кажа незычліва:
"Прытулку гэта крэпасць не дае".

І дзень, і ноч царуе ў ёй другая.
Яна прыйшла без скіпетра сюды.
Амур камусьці часам памагае.

Аднак Лізета бедная ўцякае,
Бяжыць сама не ведае куды
І не адно сябе — Амура лае.

Аляксандр Пракоф'еў

Дзе мая Расія пачыналася?

Дзе мая Расія пачыналася?
За жнівом у полі дзь сяўбой.
Чым мая Расія асвяжалася?
Ладажскаю чыстаю вадой.

Чым яна шумела ў цьмянай далечы?
Як і ў сэрцы, бураю-бядой.
Чым яна бурліла, не сціхаючы?
Гневам і салёнаю слязой.

Чым мая Расія красавалася?
Квеценню ці летам, ці вясной.
Ад якога гора адбівалася?
Ад таго, што пагражала ёй.

Дзе мая Расія рассялілася?
На лясных узгорках ля вады.
Як мая Расія веселілася?
Так, што часам плакалі лады!

Цыпрыян Норвід

Родная мова

"Маланка блісне — час грымець грымотам!
Іржанне, тупат коней, звон і шум.
Спачатку справа!.. Мова? Думка? Потым!
Дык мова ж родная аддадзена на глум!" —
Крычаў Ваяка.
Час рабіць высновы.
І Лірнік адказаў: "Не застрые мяча,
Якім сякуць Ваякі з-за пляча,
А творы дзіўныя — ратунак мовы!"

Пераклаў
Яўген Міклашэўскі.

Усміхнёмся разам

Вартасць скнары

Прагульваючыся аднойчы па ўзбярэжнай Тэмзы, вялікі шатландскі паэт Роберт Бёрнс мімаволі стаў сведкам выратавання аднаго багацея, які трапіў у раку.

Нейкі беднік, рызыкуючы ўласным жыццём, выцягнуў яго з вады. Калі багацей апынуўся на беразе, ён узнагародзіў свайго выратавальніка медзяком вартасцю ў 1 пені.

Сабраліся прахожыя, зявакі, і калі яны даведаліся пра нязвычайнасць скупога магната, мелісся збоў сашпурнуць скнару ў ваду. Але тут умяшаўся Бёрнс.

— Пакіньце яго, — сказаў паэт, — пану багацею лепш вядома, чаго ён варты.

Падрыхтаваў
Кастусь КАРНЯЛЮК.

Тэлепраграма

ПАНЯДЗЕЛАК, 1 КАСТРЫЧНІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.25 Навіны.
7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
9.10 Рузанас.
10.00 "Марская паліцыя".
11.00 "Чалавек мора".
12.15 Час мясцовы. Рэпартажы з правінцыі.
12.40 Сфера. Навукова-папулярная праграма.
13.00 Да юбілею народнай артысткі СССР і народнай артысткі Беларусі А. Клімавай. Дак. фільм "Апошні спектакль".
13.35 "Давай пажэнімся". Маст. фільм.
15.20 "Жулі Леско". 4-я серыя.
17.00 "Марская паліцыя".
17.50 Фільмы братоў Люм'ер.
18.20 Зона Ікс.
18.35 Футбол. Чэмпіянат Беларусі. "БАТЭ" (Барысаў) — "Белшына" (Бабруйск).
19.25 І. Касталеўскі і В. Сотнікава ў меладраме "Спатканне з відам на Эльбрус".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.40 "Чалавек мора".
22.30 Стадыён.
22.55 Планета "АРТ".

ГРТ

8.00, 17.00 Навіны.
8.15 "Зямля кахання".
9.15 "Каменская". 1-я серыя.
10.20 Дак. дэтэктыў. "В'етнамскае падполле ў Маскве. Справа 2001 года".
10.50 "Бібліяманія".
11.00, 14.00 Навіны (з сурдаперакладам).
14.15 "Магчыма ўсё".
14.35 "Зорная гадзіна".
15.00 "Цыган".
16.00 "Вялікае мыццё".
17.25 "З лёгкай парай!".
18.00 "Зямля кахання".
19.00 "Чакай мяне".
20.00 "Час".
20.30 "Пяты вугал".
21.40 "Незалежнае расследаванне".
22.30 "Начны" час".
23.00 "На футболе".
23.40 "16-ы аддзел".

РАСІЯ

8.00, 10.00, 19.00 "Весткі".
8.15 "Сямейныя тайны".
10.00 "Весткі".
10.30 "Фіціль". Кіначасопіс.
10.45 "Кобра". Фільм 1-ы "Замарожаны транзіт".
16.00 "Весткі + Падрабязнасці".
16.30 Тэніс. Міжнародны турнір "Кубак Крамля-2001".
18.00 "Зладзейка".
19.35 "Мясцовы час". "Весткі—Масква".
19.55 Дэтэктыў "Пуаро Агаты Крысці. Забойства Роджэра Акройда".
22.00 "Весткі + Падрабязнасці".
22.30 "Весткі—Масква".
22.45 Вострасюжэтны фільм "Неабвержныя доказы".
0.45 "Спорт за тыдзень".
1.45 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

7.05, 11.30, 23.00 "Навіны культуры".
7.30 Ваенная кінааповесць "Ля твайго парога".
8.45 "Музычны салют". Канцэрт у Акадэміі Генсінаў.
9.40 "Дакументальны экран".
10.35 "Сферы". Міжнародны агляд.
11.15 "Марыца". Мультфільм.
11.45 Гістарычная драма "Дзмідавы".
13.00 "Прыгоды Мурзілкі". "Так сыдзе!". Мультфільмы.
13.30 "Разам з Фафалем".
13.45 "Усе суры Карана".
14.05 "Жывое дрэва рамёстваў".
14.15 "Архітэктурная галерэя".
14.30 Тэніс. Міжнародны турнір "Кубак Крамля-2001".
15.00 Навіны.
15.10 Тэніс. Міжнародны турнір "Кубак Крамля-2001".
16.00 "Дакументальны экран".
17.00 "Небяспека ў небе".
17.30 "Навіны культуры".
17.50 "Век Рускага музея".
18.15 "Маргерыт Волан".
19.00 "Канцэрціна".
19.15 "Партрэты ў камені". "Павержаны будзе Вавілон". Фільм 1-ы.
19.45 "Добрай ночы, малышы!".
20.00 "Іграем Шылера". Спектакль тэатра "Сучаснік".
21.35 "Што рабіць?".
22.30 "Ад кінаавангарда да відэаарту". "Усе мы крыху коні...".

НТБ

5.00, 5.30, 6.00, 6.30, 7.00, 7.30, 9.00, 11.00, 13.00 Сёння.
5.15, 6.20, 13.25 Крымінал.
5.20, 7.15 У запас.
5.35, 6.40, 13.40 Афіша.
5.40, 7.25 Нашы любімыя жывёлы.
5.45, 6.45 Прэм'ера НТБ "Пяць хвілін з Наважонавым".
5.50, 6.50 Вялікія грошы.
6.35, 7.40 Карданны вал.
7.55 Крымінал. "Чыстасардэчнае прызнанне".
8.25 Служба выратавання.
9.25 Надоечы.
10.40 Лялькі.
11.25 Фільм "Будні і святы Серафімы Глюкінай". 1-я серыя.
13.50 Ток-шоу "Проста Марына".
15.00, 18.00, 21.00, 23.05 Сёння.
15.30 "Салон прыгажосці".
17.40 Крымінал.
18.35 Герой дня.
18.55 "Дальнабойшчыкі".
20.00 Сквапнасць.
21.55 "Хуткая дапамога".
23.30 Гардон.

АЎТОРАК, 2 КАСТРЫЧНІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30, 7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.10 Навіны.
9.15 "Марская паліцыя".
10.00 Арсенал. Праграма пра армію. 10.25 Стадыён.
11.00 "Чалавек мора".
11.45 Фільмы братоў Люм'ер.
12.15 Дзень добры, Беларусь!
13.00 Меладрама "Восеньскія сны".
14.20 "Скарбы сусветнай культуры".
15.15 "Прыемнага апетыту, дзеці!".
15.30 "Усе на арбіту!".
15.40 "Маленькія Эйнштэйны".
16.05 "Пяць цудаў".
16.15 "5х5". Праграма для старшакласнікаў.
17.00 "Марская паліцыя".
18.20 Зона Ікс.
18.30 "Масква—Мінск".
18.50 "Сабакі не нараджаюць кошак". Маст. фільм.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.40 "Чалавек мора".
22.30 Спорт-кур'ер.
22.40 Ток-шоу "Справы жыццёвыя".

ГРТ

8.00, 17.00 Навіны.
8.15 "Зямля кахання".
9.15 "Каменская". "Збег акалічнасцяў". 2-я серыя.
10.20 "З лёгкай парай!".
10.50 "Бібліяманія".
11.00, 14.00 Навіны (з сурдаперакладам).
14.15 "Адзін дома".
14.35 "Цар гары".
15.00 "Цыган". Заключная серыя.
16.00 "Вялікае мыццё".
17.25 "Выратавальнікі. Экстраны выклік".
18.00 "Зямля кахання".
19.00 "Слабае звяно".
20.00 "Час".
20.30 "Пяты вугал".
21.40 "Крэмль-9". "Апошні дзень Сталіна".
22.30 "Начны" час".
23.00 "Цывілізацыя".
23.35 "Вугал атакі".

РАСІЯ

8.00, 10.00, 19.00 "Весткі".
8.15 "Сямейныя тайны".
9.10 "Дыялогі пра жывёл".
10.30 "Санта-Барбара".
16.00, 22.00 "Весткі + Падрабязнасці".
16.30 Тэніс. Міжнародны турнір "Кубак Крамля-2001".
18.00 "Зладзейка".
19.35 "Мясцовы час". "Весткі—Масква".
19.55 "Рускі тэлевізійны раман". "Сямейныя тайны".
20.55 Дак. фільм "Адзін дзень у верасні".
22.30 "Мясцовы час". "Весткі—Масква".
22.45 Дэтэктыў "Шах каралеве брыльянтаў".
0.30 Дзённік турніру па тэнісу "Кубак Крамля-2001".

КУЛЬТУРА

7.05, 11.30, 17.30, 23.00 "Навіны культуры".
7.30 Камедыя "Мядзведзь".
8.15 Музыка барока ў Патрыяршых палатах Маскоўскага Крамля.
8.40 "Ігра на палітры ў чатыры рукі".
9.15 "Залаты п'едэстал".
9.40 "Малпавы востраў". Дак. фільм.
10.20 "У вашым доме".
11.00 "Хлопчык-з-пальчык", "Слон і моська".
11.45 "Дзмідавы". 2-я серыя.
13.00 В. Шукшын. "Міль пардон, мадам!".
13.30 "Разам з Фафалем".
13.45 "Справа жыццёвая".
14.15 "Улада факта".
14.30 Тэніс. Міжнародны турнір "Кубак Крамля-2001". 15.00 Навіны.
15.10 Тэніс. Міжнародны турнір "Кубак Крамля-2001".
16.00 "Сцэнаграма".
16.30 "Расійскі кур'ер".
17.00 "Звышнавука". "У мікрасвеце".
17.50 "Дварцовыя тайны". "Кітайскі палац у Араніенбауме".
18.15 "Цытаты з жыцця". Акадэмік Георгій Арбатаў.
18.55 "Добрай ночы, малышы!".
19.10, 20.30 Канцэрт Дзяржаўнага аркестра "Віртуозы Масквы" і аркестра "Салісты Масквы".
20.05 Дак. фільм.
21.25 Камедыя "Мядзведзь".
22.30 "Форма".

НТБ

5.00, 5.30, 6.00, 6.30, 7.00, 7.30 Сёння.
5.15, 6.20, 13.25, 17.40 Крымінал.
5.20, 7.15 У запас.
5.35, 6.40 Афіша.
5.40, 7.25 Нашы любімыя жывёлы.
5.45, 6.45, 7.45 Пяць хвілін з Наважонавым.
5.50, 6.50 Вялікія грошы.
6.35, 7.40 Карданны вал.
7.55 "Дальнабойшчыкі".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00, 23.05 Сёння.
9.25 "Вялікі сакрэт для маленькай кампаніі".
10.25 Падарожжы натураліста.
11.25 "Будні і святы Серафімы Глюкінай". 2-я серыя.
13.40 Афіша.
13.50 Ток-шоу "Проста Марына".
15.30 "Салон прыгажосці".
16.40 "Хуткая дапамога".
18.35 Герой дня.
18.55 "Дальнабойшчыкі".
20.00 Сквапнасць.
21.55 "Хуткая дапамога".
23.30 Гардон.

СЕРАДА, 3 КАСТРЫЧНІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30, 7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.35 Навіны.
9.15, 17.00 "Марская паліцыя".
10.00 Здароўе. Тэлечасопіс.
10.25 Сад мары.
11.00, 21.40 "Чалавек мора".
12.15 Дзень добры, Беларусь!
13.00 В. Залатухін і П. Кадачнікаў у маст. фільме "Наша прызванне". 1-я серыя.
14.15 "Скарбы сусветнай культуры".
15.15 "Прыемнага апетыту, дзеці!".
15.30 "Усе на арбіту!".
15.40 "Маленькія Эйнштэйны".
16.05 "Пяць цудаў".
16.15 "5х5".
18.20 Зона Ікс.
18.30 Гадзіна прафесіянала. 18.55 М. Грыфіт і Т. Берэнджэр у трылеры "Змова".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
22.30 Спорт-кур'ер.
22.40 Крымінальнае дасье.
23.10 "Сустрэча ў Траецкім" з Аляксандрам Дамарацкім.

ГРТ

8.00, 17.00 Навіны.
8.15 "Зямля кахання".
9.15 "Пяты вугал".
10.20 "Выратавальнікі. Экстраны выклік".
10.50 "Бібліяманія".
11.00, 14.00 Навіны (з сурдаперакладам).
14.15 "Сембед — адзін адказ".
14.35 "100%".
15.00 "Вяртанне Будулая".
16.00 "Вялікае мыццё".
17.25 "Смехапанарама".
18.00 "Зямля кахання".
19.00 "Хто хоча стаць мільянерам?".
20.00 "Час".
20.30 "Пяты вугал".
21.40 "Як гэта было".
22.30 "Начны "час".
23.00 "Рускі экстрым".
23.35 "Вугал атакі".

РАСІЯ

8.00, 10.00, 19.00 "Весткі".
8.15 "Сямейныя тайны".
9.10 "Дыялогі пра жывёл".
10.30 "Санта-Барбара".
16.00 "Весткі + Падрабязнасці".
16.30 Тэніс. "Кубак Крамля-2001".
18.00 "Зладзейка".
19.35 "Мясцовы час". "Весткі—Масква".
19.55 "Сямейныя тайны".
21.00 "Спрут заліва Шэліхава".
22.00 "Весткі + Падрабязнасці".
22.30 "Мясцовы час". "Весткі—Масква".
22.45 Камедыя "Мой муж — іншапланецянін".
0.20 Дзённік турніру па тэнісу "Кубак Крамля-2001".
0.45 "Кінашок-2001".

КУЛЬТУРА

9.05 "Па ўласнаму жаданню". Мультфільм.
9.15 "Наўздагад". Ток-шоу.
9.40 "Незвычайныя суседзі". "Калматыя рабінзоны". Дак. фільмы.
10.35 "Камера-абскура".
11.15 "Дудачка і гарлачык". Мультфільм.
11.30, 17.30, 23.00 "Навіны культуры".
11.45 Драма "Прывалаўскія мільёны".
13.05 "Мурзілка і волат". Мультфільм.
13.30 "Разам з Фафалем".
13.45 "Маскоўскія тайны". "З глыбіні". Частка 2-я.
14.15 "Чым жыве Расія?".
14.30 Тэніс. Міжнародны турнір "Кубак Крамля-2001". 15.00 Навіны.
15.10 Тэніс. Міжнародны турнір "Кубак Крамля-2001".
16.00 "Бліскучы Санкт-Пецярбург". Легенды Неўскага праспекта.
16.30 "Ноу-хау". Тэлечасопіс. 17.00 "Звышнавука". Аўтамабілі будучыні.
17.50 "Хто мы?". "Расія на Каўказе".
18.15 "Маргерыт Волан".
19.00 "Канцэрціна".
19.15 "Партрэты ў камені". "Павержаны будзе Вавілон". 19.45 "Добрай ночы, малышы!".
20.00 "Айчына і лёсы".
20.40 Камедыя "Шафёр".
22.05 "Вясковы вадэвіль".
22.30 "Антоніо Сальеры і яго сапраўдная гісторыя".

НТБ

5.00, 5.30, 6.30, 6.00, 7.00, 7.30, 9.00, 11.00 Сёння.
5.15, 6.20, 13.25, 17.40 Крымінал.
5.20, 7.15 У запас.
5.35, 6.40, 13.40 Афіша.
5.40, 7.25 Нашы любімыя жывёлы.
5.45, 6.45, 7.45 Пяць хвілін з Наважонавым.
5.50, 6.50 Вялікія грошы.
6.35 Карданны вал.
7.55 "Дальнабойшчыкі".
9.30 "Працяг будзе..." з Юліяй Мяньшовай.
10.25 "Асяроддзе".
11.25 Дэтэктыў "Міраж". 1-я серыя.
13.00, 15.00, 18.00, 21.00, 23.05 Сёння.
13.50 Ток-шоу "Проста Марына". 15.30 "Салон прыгажосці".
16.40 "Хуткая дапамога".
18.35 Герой дня.
18.55 "Дальнабойшчыкі".
20.00 Сквапнасць.
21.55 "Хуткая дапамога".
23.30 Гардон.

ЧАЦВЕР, 4 КАСТРЫЧНІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30, 7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.10 Навіны.
9.15, 17.00 "Марская паліцыя".
10.00 Лёс чалавека. Галіна і Георгій Марчанкі.
10.25 "Іерогліф "Універсіяда". Пра ўдзел зборнай Беларусі ў Сусветных летніх студэнцкіх гульнях у Пекіне. Перадача 1-я.
11.00 "Чалавек мора".
12.15 Дзень добры, Беларусь!
13.00 "Наша прызванне". Маст. фільм. 2-я серыя.
14.15 Дак. серыял "Скарбы сусветнай культуры".
15.15 "Прыемнага апетыту, дзеці!".
15.30 "Усе на арбіту!".
15.40 "Маленькія Эйнштэйны".
16.05 "Пяць цудаў".
16.15 "5х5".
18.20 Зона Ікс.
18.40 Л. Тайлер і Р. Файнс у меладраме "Анегін" паводле рамана А. С. Пушкіна.
20.35 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.45 "Чалавек мора".
22.30 Спорт-кур'ер.
22.40 Каралеўскае паляванне.

ГРТ

8.00, 17.00 Навіны.
8.15 "Зямля кахання".
9.15 "Пяты вугал".
10.20 "Смехапанарама".
10.50 "Бібліяманія".
11.00, 14.00 Навіны (з сурдаперакладам).
14.15 "Што ды як".
14.35 "КОАПП".
14.55 "Вяртанне Будулая". 2-я серыя.
16.00 "Вялікае мыццё".
17.25 "Самі з вусамі".
18.00 "Зямля кахання".
19.00 "Слабае звяно".
20.00 "Час".
20.30 "Каменская". "Гульня на чужым полі". 1-я серыя.
21.40 "Чалавек і закон".
22.30 "Начны "час".
23.00 "Пяты вугал "Ціхага дома".
23.35 "Вугал атакі".

РАСІЯ

8.00, 10.00, 19.00 "Весткі".
8.15 "Сямейныя тайны".
9.10 "Вакол свету".
10.30 "Санта-Барбара".
16.00, 22.00 "Весткі + Падрабязнасці".
16.30 Тэніс. Міжнародны турнір "Кубак Крамля-2001".
18.00 "Зладзейка".
19.35 "Мясцовы час". "Весткі—Масква".
19.55 "Рускі тэлевізійны раман". "Сямейныя тайны".
20.55 "Па просьбах тэлегледачоў". Дак. фільм "Гарачы жнівень 1991 года".
22.30 "Мясцовы час". "Весткі—Масква".
22.45 Містычны трылер "Парушальніца".
0.35 Дзённік Міжнароднага турніру па тэнісу "Кубак Крамля-2001".
1.00 "Гарачая дзесятка".

КУЛЬТУРА

15.00 Навіны.
15.10 Тэніс. Міжнародны турнір "Кубак Крамля-2001".
16.00 "Бой, Лель, Чынгіз і іншыя". Дак. фільм.
16.30 "Вандраванні музыканта".
17.00 "Звышнавука". "Камарыныя войны".
17.30, 23.00 "Навіны культуры".
17.50 "Парыжскі часопіс". Ганна Марлі.
18.15 "Маргерыт Волан".
19.00 "Канцэрціна".
19.15 "Пятае кляймо".
19.45 "Добрай ночы, малышы!".
20.00 "Поры года Марлена Хуцыева".
20.40 Псіхалагічная драма "Пасляслоўе".
22.30 "Джазафрэнія".

НТБ

5.00, 5.30, 6.00, 6.30, 7.00, 7.30 Сёння.
5.15, 13.25, 17.40 Крымінал.
5.20, 7.15 У запас.
5.35, 6.40, 13.40 Афіша.
5.40, 7.25 Нашы любімыя жывёлы.
5.45, 6.45, 7.45 Пяць хвілін з Наважонавым.
5.50, 6.50 Вялікія грошы.
6.35, 7.40 Карданны вал.
7.55 "Дальнабойшчыкі".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00, 23.05 Сёння.
9.25 Ох, ужо гэтыя дзеці!
10.00 Без рэцэпта.
10.25 Дог-шоу "Я і мой сабака".
11.25 Дэтэктыў "Міраж". 2-я серыя.
13.50 Ток-шоу "Проста Марына".
15.30 "Салон прыгажосці".
16.40 "Хуткая дапамога".
18.35 Герой дня.
18.55 "Дальнабойшчыкі".
20.00 Увага! Пошук!
21.55 Зусім сакрэтна.
23.30 Гардон.

ПЯТНІЦА, 5 КАСТРЫЧНІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30, 7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.50 Навіны.
9.10, 17.00 "Марская паліцыя".
9.55 Існасць.
10.20 Тэлевітамін.
10.45 "Рыцары XXI стагоддзя".
11.05 "Вясёлка над Віцебскам". Дзіцячы вакальны ансамбль "Бэры Бах" (Азербайджан).
11.25 "Іерогліф "Універсіяда". Перадача 2-я.
12.15 Добры дзень, Беларусь!
13.00 "Наша прызванне". Маст. фільм. 3-я серыя, заключная.
14.05 Гадзіна прафесіянала.
14.30 "Скарбы сусветнай культуры".
15.15 "Прыемнага апетыту, дзеці!". Дак. серыял для дзяцей.
15.30 "Усе на арбіту!".
15.40 "Маленькія Эйнштэйны".
16.05 "Пяць цудаў".
16.15 "5х5".
18.20 Зона Ікс.
18.30 "Армія Рэспублікі Беларусь".
19.15 Меладрама "Асабістыя рахункі".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.40 "Інспектар Шыманскі". 5-я серыя "Ракавое каханне".
23.15 Спорт-кур'ер.
23.25 Беларуская дваццатка.
0.05 Хакей. Чэмпіянат ВЕХЛ. "Керамін-Мінск"— "Нёман".

ГРТ

8.00, 17.00, 0.35 Навіны.
8.15, 18.00 "Зямля кахання".
9.15 "Пяты вугал".
10.20 "Самі з вусамі".
10.50 "Бібліяманія".
11.00, 14.00 Навіны (з сурдаперакладам).
14.20 Камедыя "Зеўс і Раксана".
16.00 "Вялікае мыццё".
17.25 "Дак. дэтэктыў".
19.00 "Поле цудаў".
20.00 "Час".
20.30 "Каменская". "Гульня на чужым полі". 2-я серыя.
21.40 Крымінальная драма "Палач".
0.55 "Рэальная музыка".

РАСІЯ

8.00, 10.00, 19.00 Весткі.
8.15 "Сямейныя тайны".
9.10 "Тысяча і адзін дзень".
9.25 "Масква—Мінск".
9.40 "Адкрытая мытня".
10.30 "Санта-Барбара".
16.00 "Весткі + Падрабязнасці".
16.30 Тэніс. Міжнародны турнір "Кубак Крамля-2001". 18.00 "Зладзейка".
19.35 "Весткі—Масква".
19.55 "Сямейныя тайны".
21.00 "Фантазія Міхаіла Задорнава".
23.05 "Бура ў Маскве". Чэмпіянат свету па кікбоксінгу.
1.20 Дзённік турніру па тэнісу "Кубак Крамля-2001".

КУЛЬТУРА

7.05, 11.30, 17.30, 23.00 "Навіны культуры".
7.30 Драма "Сельская настаўніца". 9.15 "Партытуры не гараць".
9.40 "Я ехала дамоў", "Падарожжа уніфарміста". Дак. фільмы.
10.40 "Поры года Марлена Хуцыева".
11.45 "Прывалаўскія мільёны". Маст. фільм. 2-я серыя.
13.00 "Экспедыцыя "Чыж".
13.30 "Разам з Фафалем".
13.45 "Маскоўскія тайны". "Тайна маскоўскага мадэрна". Частка 1-я.
14.15 "Чым жыве Расія?".
14.30, 15.10 Тэніс. Міжнародны турнір "Кубак Крамля-2001".
15.00 Навіны.
16.00 "Музычныя дамы". Музей-сядзіба Архангельскае.
16.30 "Сенсацыя. Сансацыя? Сенсацыя...".
17.00 "Звышнавука". "Сакрэты — не тайны".
17.50 "Хто там...".
18.15 Кінаканцэрт "Дзяцінства карусель".
18.30 "Маргерыт Волан". Заключная серыя.
19.15 "Пятае кляймо". "Набліжэнне да тайны". Частка 2-я. 19.45 "Добрай ночы, малышы!".
20.00 "Царская ложа".
20.40 Драма "Ілюзіяніст".
22.30 "Смеханастальгія".

НТБ

5.00, 5.30, 6.00, 6.30, 7.00, 7.30, 9.00, 11.00 Сёння.
5.15, 6.20, 13.25, 17.35 Крымінал.
5.20, 7.15 У запас.
5.35, 6.40, 13.40 Афіша.
5.40, 7.25 Нашы любімыя жывёлы.
5.45, 6.45, 7.45 Пяць хвілін з Наважонавым.
5.50, 6.50 Вялікія грошы.
6.35, 7.40 Карданны вал.
7.55 "Дальнабойшчыкі".
9.25 У пошуках страчанага.
10.25 Кватэрнае пытанне.
11.25 Дэтэктыў "Міраж". 3-я серыя.
13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння. 13.50 Ток-шоу "Проста Марына".
15.30 Фільм "Права на танец". 18.40 Свабода слова.
20.10 Крымінальная Расія.
21.45 "Жаночы погляд".
22.30 Баявік "Бягучы".

СУБОТА, 6 КАСТРЫЧНІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00, 9.00, 15.00, 19.00 Навіны.
7.10 Існасць.
7.40 "Рака надзеі".
8.30 Беларуская дваццатка".
9.15 Кіно "Салдаты мафіі". 1-я серыя.
10.20 Ваша лата.
11.00 Каралеўскае паляванне.
11.25 Перадача для дачнікаў.
11.50 "Урокі майстра".
12.10 Мультфільмы "Ляўша", "Мільён у мяшку".
13.25 "Інспектар Шыманскі". 5-я серыя "Ракавое каханне".
15.20 Сталіца.
15.45 Здароўе.
16.25 Футбол. Адборачны матч чэмпіянату свету. Уэль—Беларусь. У перапынку і па заканчэнню — Трэці тайм.
18.35 З дакладных крыніц.
19.20 Лёс чалавека. Дарафей Жук.
19.45 Тэл. Дом кіно. Вынікі III Нацыянальнага кінафестывалю ў Брэсце.
20.10 "На перакрыжаваннях Еўропы". Тэлефестываль беларускай песні.
21.00 Панарама.
21.45 Спорт-кур'ер.
22.00 Меладрама "Правілы вінаробаў".
23.55 Віцзьма-нявідзьма.

ГРТ

7.00 Навіны.
7.10 "Слова пастыра".
7.25 "Покліч джунгляў".
7.50 "Ералаш".
8.05 "Эх, Сямёнаўна!".
8.50 "Бібліяманія".
9.00, 14.00 Навіны (з сурдаперакладам).
9.10 "Смехапанарама".
9.45 "Смак".
10.05 "Аперацыя "Свабода" (2000). Маст. фільм.
11.05 "Здароўе". "Прэмія "Лепшыя ўрачы Расіі".
12.00 "У свеце жывёл".
12.40 "Срэбраны шар". Яўгеній Еўсцігнееў.
13.30 "Дысней-клуб". "Усё пра Мікі Мауса".
14.10 Камедыя "Беражыце мужчын!".
15.45 "Вялікае мыццё".
16.55 Футбол. Адборачны матч Чэмпіянату свету. Зборная Расіі — зборная Швейцарыі. Прамая трансляцыя. У перапынку: 17.50 Навіны.
18.50 "Ералаш".
19.00 "40 гадоў жартуючы. КВЗ. Фрагменты біяграфіі".
20.00 "Час".
20.35 Баявік "Моцны арэшак-2".
22.55 Фантастычная трагікамедыя "Плезантвіль".

РАСІЯ

7.00 "Тэлепузікі".
7.25 "Тата, мама, я — спартыўная сям'я".
8.10 "Залаты ключ".
8.30 "Добрай раніцы, краіна".
9.15 "Сто да аднаго". Тэлегульня.
10.05 "Сам сабе рэжысёр".
11.00 "Побач з табой". Ток-шоу.
11.55 "Згублены свет" (Канада—Аўстралія). Тэлесерыял.
13.00, 19.00 "Весткі".
13.20 Меладрама "Усё пачынаецца з дарогі".
15.00 Тэніс. Міжнародны турнір "Кубак Крамля-2001". Паўфіналы. Трансляцыя са спартыўнага комплексу "Алімпійскі".
17.00 "Мая сям'я".
17.55 "Аншлаг".
19.25 "Люстэрка".
20.00 Баявік "Назіральнік".
22.00 Драма "Даун Хаус".
23.50 Камедыя "Бабнік".
1.20 Дзённік Міжнароднага турніру па тэнісу "Кубак Крамля-2001".

КУЛЬТУРА

9.10 Мультфільмы.
9.50 "Вуглы Манежа".
10.15 "Бабуліны рэцэпты".
10.30 "Залаты п'едэстал".
11.00 "Графаман".
11.25 "Цуды надвор'я". "Цудоўныя небасводы".
12.00 Тэніс. Міжнародны турнір "Кубак Крамля-2001". 13.30, 21.00 "Навіны культуры".
13.45 Мультфільм.
14.10 "Час музыкі". Тэлечасопіс.
14.35 Дак. фільм "Франко Дзефірэлі".
15.25 В. Бялоў. "Цясьлярскія расказы". Тэлеспектакль.
16.45 "Вакзал мары".
17.10 "Ракавая памылка".
18.00 "Сферы".
18.40 "XX стагоддзе. Выбранае".
19.20 Мультфільм.
19.35 "Гістарычныя канцэрты".
20.15 "Дом акцёра".
21.20 "Асабістыя ўспаміны пра вялікае жыццё".
21.25 "Паэтычная меладрама "Стрэлачнік".

НТБ

7.00, 9.00, 11.00, 15.00, 21.00 Сёння.
7.20 "Вуліца Сезам".
7.45 "Жаночы погляд".
8.20 Без рэцэпта.
9.15 Крымінал.
9.50 Вялікія бацькі.
10.25 Кватэрнае пытанне.
11.20 Камедыя "Пашпарт".
13.25 Падарожжы натураліста. 14.00 У пошуках страчанага.
15.30 Ох, ужо гэтыя дзеці!
16.05 "Асцярожна, тэлебачанне!".
17.05 Камедыя "Амерыканскі дзядуля".
18.40 Баявік "П'яны світанак". 21.35 Прафесія — рэпарцёр.
22.25 Вочная стаўка.
23.05 Колер ночы.
23.40 Трылер "Маньяк-невідзімка".
1.20 Кома.

НЯДЗЕЛЯ, 7 КАСТРЫЧНІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00, 9.00, 15.00 Навіны.
7.10 "Рака надзеі".
8.10 "Аграсвет".
8.35 "Арсенал".
9.15 Індыйскае кіно. "Салдаты мафіі". 2-я серыя.
10.15 Тэлевітамін.
10.45 "Усё нармальна, мама!". 11.30 Мультыклуб.
11.55 Маст. фільм-казка. "Пра Чырвоную Шапачку". 1-я і 2-я серыі.
14.10 "Спявай, душа!". Міжнародны фестываль народнай творчасці. Сямейныя фальклорныя калектывы (Дзяржынскі раён).
14.40 "І іншыя афіцыйныя асобы".
15.15 Свет і мы.
15.35 Кінааповесць "Пудзіла". 1-я і 2-я серыі.
17.50 Крымінальнае дасье.
18.15 "Сустрэча ў Траецкім" з Аляксандрам Дамарацкім.
18.45 "Час мясцовы". Рэпартажы з правінцыі.
19.10 Планета "АРТ".
19.40 Тэлебарометр.
20.00 Панарама.
20.30 Камедыя "Я нясмелы, але я лячуся".
22.00 Спорт-кур'ер.
22.10 "Жулі Леско".
23.40 Валейбол. Кваліфікацыйны матч Кубка еўрапейскх чэмпіёнаў. Жанчыны. "Белбізнесбанк" (Мінк) — "Спекс-Р" (Рыга).

ГРТ

7.00, 17.00 Навіны.
7.10 "Служу Расіі!".
7.40 "Дысней-клуб". "Русалачка".
8.05 "Ранішняя зорка".
8.50 "Бібліяманія".
9.00, 14.00 Навіны (з сурдаперакладам).
9.10 "Бесталковыя нататкі".
9.30 "Пакуль усе дома".
10.05 "Аперацыя "Свабода" (2000). Маст. фільм.
11.05 "Клуб падарожнікаў".
11.45 "Самі з вусамі".
12.15 "Дак. дэтэктыў".
12.50 "Разумніцы і разумнікі".
13.15 "Скарбы Крамля".
13.30 "Дысней-клуб". "Чорны плашч".
14.15 Камедыя "Байка".
16.00 "Падводная Адысея. Блакітная бездань".
17.30 "Забойная сіла".
18.45 "КВЗ" (Юрмала, 2001).
21.30 "Часіны".
22.50 "Сакрэтныя матэрыялы". 23.45 Трылер "Бартан Фінк".

РАСІЯ

7.45 Прагноз надвор'я.
7.50 "Рускае лата".
8.40 "ТБ Бінга шоу".
9.20 "Добрай раніцы, краіна". 9.55 "Аншлаг".
10.55 "Гарадок".
11.35 "Федэрацыя".
12.10 "Парламенцкая гадзіна".
13.00 "Весткі".
13.20 Меладрама "Маладыя".
15.00 "Дыялогі пра жывёл".
15.55 "Вакол свету".
16.50 "ТБ Бінга навіны".
17.00 Камедыя "За вітрынай універмага".
19.00 "Весткі тыдня".
19.55 "Кобра". Тэлесерыял. 21.40 Драма "Пакідаючы Лас-Вегас".
23.50 Тэніс. Міжнародны турнір "Кубак Крамля-2001". Фінал. Трансляцыя са спартыўнага комплексу "Алімпійскі".

КУЛЬТУРА

9.00 Праграма перадач.
9.10 Мультфільм.
10.15 "Нядоўгія гісторыі".
10.30 Ток-шоу "Наўздагад".
11.00 "Тым часам".
11.25 "Цуды надвор'я". "Дождж і паводка".
11.50 Драма "Ціхшыня і крык".
13.05 "Матч-рэванш". Мультфільм.
13.30, 21.00 "Навіны культуры".
13.45 "Магія кіно".
14.00 Тэніс. Міжнародны турнір "Кубак Крамля-2001".
15.30 "У свеце танца". "Жызель". Мэтса Эка".
17.00 "Адажыо". Мультфільм.
17.10 "Ракавая памылка".
18.00 "Кінапанарама".
18.40 "Сустрэчы на Пікрыс-гары".
19.35 "Збор выкананняў".
20.15 "Блеф-клуб".
21.20 "Асабістыя ўспаміны пра вялікае жыццё".
21.25 "Арэра"-40".
22.05 Дэтэктыў "Сябра дзяцінства Мегрэ".
22.55 "Містэр Пронька". Мультфільм для дарослых.

НТБ

7.00, 9.00, 11.00, 15.00 Сёння.
7.15 Камедыя "Амерыканскі дзядуля".
9.15 Крымінальная Расія.
9.50 "Вялікі сакрэт для маленькай кампаніі".
11.20 Камедыя "Будзьце маім мужам".
13.30 Служба выратавання. 14.00 Свая гульня.
15.30 "Дог-шоу "Я і мой сабака".
16.00 "Працяг будзе..." з Юліяй Мяньшовай.
17.00 Фільм "Затворнік".
19.00 Надоечы.
20.15 Лялькі.
20.30 Баявік "Хакеры".
22.45 "Трэці тайм".
0.20 Фільм "Пад судом прысяжных".

Галоўны рэдактар Аляксандр Гайдук

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Рэгістрацыйны нумар 197.

НАШ АДРАС: 220034, Мінск, вуліца Захарава, 42.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; намеснікаў галоўнага рэдактара — 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-40-63; аддзелаў: школ — 36-43-62; праблем выхавання, навукі — 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі —36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў — 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.
ФАКС: 36-53-22. E-mail:NG@tnt.bu

Адказны дзяжурны Святлана БЕНЬ.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №5667
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 26.9.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.